

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA ƏHALİNİN
REQİSTRİ HAQQINDA

HESABAT

Enrike Saltos

Bakı/Azərbaycan, sentyabr 2005-ci il

Ön Söz

Dövlətlərin hüquqi, seçki və sosial mexanizmlərinin müasirləşdirilməsi onların vətəndaşları barədə sistemli və effektiv məlumat toplanmalarından asılıdır. Əhalinin Reqistri əsasən seçki islahatı, səhiyyə və təhsil kimi sosial xidmətlər və iqtisadi inkişaf sahələrində məlumatlı hökumət siyasəti yürütməsi üçün təşkil edilən qurumdur. Bunu nəzərə alaraq “Azərbaycan Respublikasında Əhalinin Reqistri” üzrə hesabatı təqdim etməkdən məmnunluq duyuram.

Əhalinin Reqistri tətbiq etməkdə əsas məqsədlərdən biri ölkə ərazisində seçki dairələrinin dəqiq siyahısı vasitəsilə demokratik prosesləri gücləndirməkdir. Xüsusilə gözləyirəm ki, növbəti seçkilərdə Əhalinin Reqistri ardıcıl yeniləşdirilmiş və müəyyən olunmuş ətraflı seçici siyahısı təqdim etməklə seçici orqanlarının müasirləşdirilməsi, onların müstəqilliyi və institusional inkişafına yardım edəcək. Əhalinin Reqistri seçki orqanlarına seçkilərin təşkili sahəsində olan ən müasir proses və prosedurların inkişafı vasitəsilə əldə edilmiş fəaliyyət və strategiyaların həyata keçirilməsində yardım edə bilər. Eyni zamanda, reqistrinin məlumat bazasının informasiyanın idarə edilməsi sahəsində beynəlxalq səviyyədə tanınmış qaydalara əsasən hazırlanması ehtiyacını qeyd etmək istədim. Bu qaydalardan birinə əsasən məlumat yalnız avtomatik şəkildə fərdlərin hüquqlarının müdafiəsi və məlumatın toplanmasının əsas səbəinə uyğun təşkil edilməlidir.

Bu hesabatın müəllifi cənab Enriki Saltos və Ədliyyə Nazirliyi ilə işləməkdən məmnunluq duydum. Sizi əmin edirəm ki, ATƏT Azərbaycanda peşəkar idarəetmə insitutlarının yaradılmasında yardımını davam etdirəcək.

Hörmətlə,

Səfir Maurisio Pavesi
ATƏT-in Bakı Ofisinin Rəhbəri

Mündəricat

Lüğət və ixtisarlər	50
I. Giriş	52
Əhalinin rəqistrinin üstün və çatışmayan cəhətləri	52
Əhalinin Rəqistrinin prinsipləri	53
II. Tarixi	55
III. Təvsiyələrin xülasəsi	57
Dövlət Rəqistrinin Yeni Strukturu	57
1. Hüquqi çərçivə	57
2. Yeni Dövlət Rəqistrinin icrası	58
3. Kağızdan elektron formata köçürülmə	58
4. Şəxsi İdentifikasiya Nömrəsi Kodunun İnterqasiyası	59
5. Proqram təminatı, rabitə	59
6. İstifadənin inkişafı	59
7. Layihə icrası və nəzarət	60
8. AFİS multi-biometrikal yeni şəxsiyyət vəsiqəsi	60
IV. Hüquqi çərçivə	60
Bookmark not defined.	
V. Azərbaycanda Dövlət Rəqistrinin strukturu	63
Hazırkı vəziyyət	63
1. Yeni struktur üçün təvsiyələr	63
2. Təvsiyələr	65
VI. Yeni Dövlət Rəqistri Layihəsinin icra mərhələləri	66
Yeni Dövlət Rəqistri sisteminin icrası	66
Hazırkı vəziyyətin təhlili	69
Əhalinin Dövlət Rəqistri sistemində pin kodunun verilmə prosesi	70
İkinci mərhələ: CSAR kitablarından DR məlumat bazasına köçürülmə	70
2. Məlumatın daxil edilmə/ yoxlanma prosesi	71
Üçüncü mərhələ : DİN MB-dan pin kodunun DR MB-na ötürülməsi	76
Pin kodunun ötürülmə metodikası	76
VII. İcra mərhələləri	78
VIII. BÜDCƏ	81
IX. Yeni bina və təhlükəsizlik	84
Kompüter mərkəzinin fiziki sahələri	84
X. Gələcək: Avtomatlaşdırılmış Barmaq İzi İdentifikasiya Sistemləri	86
Minutia	86
Barmaq izinin götürülməsi	86
BİAİS şəxsiyyət vəsiqələri	86
Milli BİAİS əldə olunma prinsipləri	87
Təvsiyə :	90
Əlavə: Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK)	91
Azərbaycanda seçici qeydiyyatı sisteminin təsviri	91
Təvsiyələr	93

Lügət və ixtisarlar

Azərbaycan	English	Abbreviation
Ədliyyə Nazirliyi	Ministry of Justice	MJ
Ədliyyə Nazirliyi yanında Notariat və Vətəndaşların Vəziyyəti Aktları İdarəsi	Notary and Civil Status Acts Registration Department at the Ministry of Justice	N&CSAR
Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Təşkilatı	Organization for Security and Cooperation in Europe	OSCE
Vətəndaş Vəziyyəti Aktlarının Dövlət Qeydiyyatı	Civil Status Acts Registration	CR
Azərbaycan Respublikası Əhalisinin Dövlət Reqistri	State Registry of Population	SR
Daxili İşlər Nazirliyi	Ministry of Interior	MI
Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi	Ministry of Communication and Information Technologies	MCIT
Daxili İşlər Nazirliyi Passport Qeydiyyat İdarəsi	Ministry of Interior Passport Registration Department	MIPRD
Milli E-İnzibati Qlobal Təşəbbüsü	National E-Administrative Global Initiative	NEAGI
Daxili İşlər Nazirliyi Əməliyyat-Statistik İdarə	Ministry of Interior Operation-Statistic Department	MIOSD
Daxili İşlər Nazirliyi Pasport Qeydiyyat İdarəsi Təşkilatı Metodik Qrup	Passport Registration Department Organizational-Methodological Group	PRDOMG
Daxili İşlər Nazirliyi Passport Qeydiyyat İdarəsi Ünvanlar Bürosu	Ministry of Interior Passport Registration Department Addresses Bureau	MIPRDAB
Mərkəzi Seçki Komissiyası Seçki İnformasiya Şöbəsi	Election Information Department of Central Election Commission	EIDCEC
İşçi Qrup	Working Group	WG
Şəxsi İdentifikasiya Nömrəsi	Personal Identification Number	PIN
Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnkişaf Proqramı	United Nations Development Project	UNDP
Dövlət Sosial Müdafiə Fondu	State Social Protection Fund	SSPF
Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Potensialının Gücləndirilməsi Layihəsi	Project of Capacity Building for the State Social Protection Fund	PCBSSPF
Dövlət reqlistrinin məlumat bazası	State Registry Database	SR DB
Daxili İşlər Nazirliyinin məlumat bazası	Ministry of Internal Affairs database	MIA DB
Daxili İşlər Nazirliyi	Ministry of Internal Affairs	MIA

Minnətdarlıq

Bu tədqiqat işini aparmaqda təmin edilən imkana görə xüsusilə Səfir Maurisio Pavesi və Andreas Buş daxil olmaqla ATƏT-ə dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Ümid edirəm ki, tədqiqat Azərbaycanda Dövlət Reqistri və identifikasiya sisteminin yaxşılaşdırılmasına xidmət göstərəcəkdir.

Həmçinin Azərbaycanda qeydiyyat prosesini başa düşməkdə üzləşdiyim bütün çətinliklər zamanı mənə göstərdiyi bələd və Azərbaycan xalqına məxsus ənənəvi səxavətlə mənə səmimiyyətlə qəbul etdiyinə görə xüsusilə Ədliyyə Nazirinin müavini cənab Toğrul Musayev, Ədliyyə Nazirliyində Notariat və Vətəndaş Statusu Aktlarının Qeydiyyatı (CSAR) Şöbəsinin Rəhbəri cənab İlqar Məmmədov, Şöbə Rəhbərinin Müavini cənab Mehman Soltanov və cənab Ağa Kərim Səmədzadəyə təşəkkür etmək istədim. Tam açıqlıq və şəffaflıqla təmin etdikləri məlumata görə Mərkəzi Seçki Komissiyasının İnformasiya Mərkəzinin Rəhbəri İqbal Babayev, Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Layihə Direktoru Oqtay İbrahimov, Rabitə Nazirinin Məsləhətçisi Asər Aliyakberi, Səhiyyə Nazirliyində Statistika Şöbəsinin Direktoru Oqtay Axundov və Daxili İşlər Nazirliyində Pasport və Qeydiyyat Şöbəindən Rauf Əliyevə öz minnətdarlığımı bildirirəm.

Yeni Dövlət Reqistrinin yaradılması prosesi hələ də çox vaxt aparacaqdır və bu hesabat həmin məqsədin həyata keçirilməsinə zəmin yaratmaq üçün yalnız sadə əməkdaşlıq xarakteri daşıyır. Lakin şübhəsiz ki Azərbaycanda şahidi olduğum meyllərlə bu prosesin gerçəkləşməsi labüd olacaqdır.

Enrike Saltos

Bakı, sentyabr 2005-ci il

I Giriş

Hazırkı hesabat Ədliyyə Nazirliyi nəzdində özünün struktur və büdcəsinə malik Əhalinin qeydiyyatının qəbul olunmuş ümumdünya standartlarına uyğun olaraq Əhalinin Dövlət Qeydiyyatı üzrə yeni İdarənin yaradılması məqsədilə eyni nazirlik nəzdində mövcud vətəndaş statusu aktlarının qeydiyyatı şöbəsinin hüquqi çərçivəsi və texnologiyasını təhlil edir.

Bakıda bir ay müddətində hazırlanmış tövsiyələr Azərbaycan Respublikasının hökumət orqanlarının qərarlarının hüquqi qabiliyyətinə dərin hörmət əsasında tərtib olunmuşdur və bu çərçivədə başa düşülməlidir.

Əhalinin Qeydiyyatının üstün və çatışmayan cəhətləri

Əhalinin qeydiyyatı sisteminin üstün və çatışmayan cəhətləri bütün ölkələrlə müqayisəli şəkildə ölçülə bilməz. Fərdi şəxsin hüquqi şəxsiyyətinin mədəni praktika nəticəsində dəyişilə biləcəyi və ya birbaşa bilik olmadan şəxsi müəyyən etməyin alternative metodları olmadığı inkişaf etməkdə olan ölkələrdə üstün cəhətlər çatışmayan cəhətləri ötür keçir. Bununla belə, vətəndaşların hüquq və məlumatlarının qorunması üçün tam və ətraflı qanunun qəbul edilməsi zəruridir.

Mərkəzi və kompüterləşdirilmiş Əhalinin rəqistri və identifikasiya sistemi kimi bir neçə system ölkənin demokratik və iqtisadi həyatını inkişaf etdirə bilər. Əsas üstün cəhətləri aşağıdakılardır:

- 1.1. vətəndaşlığı aydın müəyyən etməklə ətraflı və geniş milli inteqrasiyaya imkan verir.
- 1.2. milli dövlət rəqstrinin yeganə məlumat bazasını yaradır. Bu məlumatın mərkəzləşdirilməsi ümumdünya məlumatların paylanmasına şərait yaradır. Mərkəzləşdirilməmiş sahə əməliyyatları prosedurları sadələşdirir və birləşdirir.
- 1.3. qanuna əsasən digər beynəlxalq ictimai və özəl təşkilatlarla dəyərli informasiya mübadiləsinin sağlam və tənzimlənmiş şəkildə keçirilməsinə imkan verir.
- 1.4. bütün vətəndaşlara kredit alma, torpaq icarəsi, ictimai və özəl müqavilə imkanlarını tam təmin etməklə ölkənin iqtisadi və maliyyə həyatını dirçəldir.
- 1.5. torpaq əldə etmə və əmlak, nəqliyyat, kommersiya, özəl və ictimai müqavilə qeydiyyatı kimi etibarlı və parallel qeydiyyat idarələrinin yaradılmasına şərait yaradır.
- 1.6. müsbət identifikasiyaya təminat verməklə daha çox şirkət və şəxslərin birbaşa kreditlə təmin edilməsinə şərait yaradaraq bank sisteminin təhlükəsizliyini təmin edir.
- 1.7. təhsil, seçkilər, səhiyyə, social təhlükəsizlik, tikinti, polis və məhkəmə sistemlərində daha dəqiq və səmərəli planlaşdırma vasitəsilə əhalinin əsas və daimi statistikasını ilə dərhal tanış olmaq imkanını verir.

- 1.8. polis, məhkəmə və immiqrasiya xidmətlərinə dair təhlükəsiz, düzgün və birbaşa məlumatları təmin edir.
- 1.9. şəxsin doğulduğu yer və yaşadığı yerdən asılı olmayaraq doğum, nigah və şəxsiyyəti müəyyən edən digər şərtlər üzrə məlumatın dərhal çatdırılmasını təmin edir.
- 1.10. daimi və son dərəcə düzgün seçici qeydiyyatı və səsvermə sistemlərinin inkişafına imkan verir.
- 1.11. Nəhayət, 11 sentyabr faciəsi və terrorizm əleyhinə mübarizədən sonra müsbət identifikasiya saxtalaşdırılması mümkün olmayan metodla barmaq izlərinin müqayisə olunmasında həlledici rol oynaya bilər. Cinayətə dair məlumatların mərkəzi şəxsi məlumat bazası kimi müxtəlif məlumat bazalarının əlaqələndirilməsi terrorizm hücumları və müdaxilənin qarşısını almaqda yüksək təhlükəsizlik sistemini təmin edə bilər.

Bununla belə vətəndaş reqistrlərinin çatımayan cəhətləri də nəzərə alınmalıdır:

- 1.12. İlk olaraq, Əhalinin reqistrini yaratmaq baha başa oturur və hökumət tərəfindən yüksək prioritet kimi elan edilməlidir.
- 1.13. İkincisi, milli və tam Əhalinin reqistrinin icrası uzun müddətli və sonsuz bir səydir və illərlə davamlı mərkəzi dəstəyin olmasını tələb edir.
- 1.14. Üçüncüsü, çox peşəkar və daimi dəstək sistemi mövcud olmalıdır.
- 1.15. Dördüncüsü, entropiya və yeni texnologiyanın inkişafı ilə baş verən davamlı dəyişikliyə üçün system yaradılmalıdır.
- 1.16. Beşincisi, hər zaman mümkün olmayan bacarıqlı insan resursları ehtiyatının olmasına ehtiyac vardır.

Əhalinin reqistrinin Prinsipləri

- 1.17. Vətəndaş Qeydiyyatı fərdi şəxslərin məlumatlarını əks etdirir.

Prinsipcə, vətəndaş qeydiyyatı ailə və ya digər sosial və siyasi qrupları deyil, fərdi şəxslərin məlumatlarını özündə ehtiva edir. O ailə tarixçəsi olmayaraq şəxsi və fərdi məlumatların konfigurasiyasını göstərir. Məsələn, valideyn və ya həyat yoldaşının adları kimi ailə ilə münasibətdə bəzi əlaqələr adətən məlumatın tərkib hissəsi kimi daxil edilir. Çünki bu proses Əhalinin reqistrinin belə məlumatları toplamaq cavabdehliyi kimi deyil, fərdin şəxsiyyətini müəyyən etmək məqsədilə daxil edilir. Əlavə olaraq, ailə və qohumlara dair məlumatın toplanması Əhalinin reqistrindən sui-istifadə olunması təhlükəsini artırır və bunun qarşısı tamamilə alınmalıdır.

- 1.18. Vətəndaş Qeydiyyatı dövlətin məsuliyyətidir.

Vətəndaş qeydiyyatı fərdi şəxsin milliyətini və beləliklə də onun siyasi və sosial hüquqlarını müəyyən edir. Bu istisnasız olaraq dövlətin məsuliyyətidir və idarə olunmaq üçün üçüncü tərəfə verilə və ya özəlləşdirilə bilməz. Azərbaycanın vəziyyətində məlumatın üçüncü tərəfə təmin edilməsi vasitələri olmadığından ciddi hüquqi məlumatın qorunması şərti ilə kağızdan məlumat bazası formatına köçürmək üçün məlumatın kənar mənbə tərəfindən daxil edilməsi qəbul olunan haldır.

1.19. Vətəndaş Qeydiyyatı bütün vətəndaşlar üçün xüsusi identifikasiya müəyyən edir və vətəndaşların yaşadıkları ömür boyu bütün vətəndaş aktlarının toplanmasına görə məsuliyyət daşıyır.

Hər bir vətəndaş öz şəxsiyyətinə uyğun olaraq nadir sayılır. Nadir şəxsiyyət kodunu təmin etməklə vətəndaşların axtarılması və onlara xidməti tənzim edəcək bir prinsip altında bütün vətəndaş aktlarını əlaqələndirmək mümkündür.

1.20. Şəxslərin məlumatları müəyyən hüquqi mexanizmlə qorunmalıdır.

Əhalinin reqlstrində məlumatların müxtəlif növləri vardır: İctimai və məhdudlaşdırılmış məlumatlar. Adətən ad, soyad, cins, şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrəsi, ünvan və telefon nömrəsi kimi şəxsiyyəti müəyyən edən məlumatlar ictimai sayılır. Lakin tibbi məlumatlar kimi digər növ məlumatlar məhdudlaşdırılmış sayılır və qanun tərəfindən qorunmalıdır. İstənilən Əhalinin reqlstrinin icrasına başlamazdan əvvəl tam və ətraflı hüquqi çərçivənin mövcud olması vacibdir. Elektron məlumat bazasını icra edərkən bu fərqlin nəzərə alınması daha zəruri hal daşıyır.

II. Tarixi

Azərbaycanda Vətəndaş Qeydiyyatının tarixi keçmiş Sovet İttifaqında “propiska” sistemi və yerli pasportun işlədilməsindən qaynaqlanır. Bu pasportun etibarlılıq müddəti 2005-ci il 30 iyun tarixinədək olmuşdur və Milli Məclisin 2004-cü il 4 may qərarı ilə ləğv edilmişdir. Ədliyyə Nazirliyi nəzdində “Notariat və Vətəndaş Aktlarının Qeydiyyatı Şöbəsi”ndə (NCSR) 1934-cü ildən bəri Azərbaycan əhalisinə məxsus vətəndaş aktlarının 8 növünə dair sənəd və kitablar saxlanılır: doğum, nigah, boşanma, adın dəyişilməsi, övladlığa götürmə, milliyyətin dəyişilməsi, mənsubiyyət və ölüm. Prezidentin 2002-ci il 31 iyul fərmanına əsasən NCSR-nin filialları bütün 87 rayonda yaradılmışdır. Buraya aşağıdakı cədvələ əsasən işğal olunmuş rayon şöbələrinin digər ərazilərdə yerləşməsi daxildir:

İşğal olunmuş rayonlarda NCSR Şöbələri		
#	İşğal olunmuş rayon	NCSR şöbəsi
1	Cəbrayıl- Qubadlı	Bakı şəhəri, Xalqlar Dostluğu Prospekti
2	Laçın	Ağcabədi rayonu, Qaçqın qəsəbəsi “Taxta Körpü”
3	Kəlbəcər	Gəncə şəhəri, Güllüstan qəsəbəsi
4	Şuşa/ Fizuli / Xocalı / Xocavənd	Bakı şəhəri, G. Qədirbəyova Küçəsi 38
5	Zəngilan / Qubadlı	Bakı şəhəri, Nərimanov rayonu
6	Fizuli	Fizuli rayonu, Horadiz Qəsəbəsi

2002-ci ilin sonunda vətəndaş statusu aktlarının elektron məlumat bazasını icra etmək üzrə Ədliyyə Nazirliyi və BMT İnkişaf Proqramı arasında Razılaşma Memorandumu imzalandı. Yeni sistem vətəndaş aktları informasiyasının xüsusi skaner formasına ötürülməsini nəzərdə tuturdu ki, bu məlumatlar da məlumat bazasında emal və daxil edilmək üçün hər ay Bakıya göndərilirdi. Bakı şəhərində 12 rayon məlumatları onlayn göndərmək gücünə malikdir. Tətbiq olunmasından bu vaxta qədər təxminən 500.000 vətəndaş aktı haqqında məlumat NCSR məlumat bazasına daxil edilmişdir.

Bu fəaliyyətdən əvvəl, 1994-cü il 14 iyun tarixində Prezident tərəfindən imzalanmış “Azərbaycan vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsinə dair” 187 sayılı Qanun 16 yaşından yuxarı bütün vətəndaşlar üçün şəxsiyyət vəsiqəsinin yaradılmasını nəzərdə tutur. Lakin yalnız 2001-ci il 2 avqust tarixində Daxili İşlər Nazirliyi 335 sayılı təlimatı qəbul etdi (əldə edə bilmədiyimiz məxfi sənəd) və 2002-ci ilin əvvəlində yeni şəxsiyyət vəsiqələrinin verilməsinə başladı. Daxili İşlər Nazirliyinin məlumatına əsasən, 67 polis rayonuna xidmət göstərən güclü computer sistemi şəbəkəsi hazırkı vaxta qədər 4 milyona yaxın şəxsiyyət vəsiqəsi paylamışdır.

Səciyyəvi Əhalinin rəqistrinin iki ən vacib məsuliyyətinə cavabdeh olan iki müxtəlif orqanın mövcudluğu daha çox problem yaradırdı. Buna görə də 2004-cü il 21 fevral tarixində

Respublika Prezidenti "Azərbaycan Respublikasında Əhalinin Dövlət Reqistrinin Yaradılması haqqında" sərəncam imzaladı. Bu sərəncam fərdi şəxslərin məlumatlarına dair kompüterləşdirilmiş məlumat bazasının yaradılması məsuliyyətini Ədliyyə Nazirliyinin Dövlət Qeydiyyat İdarəsinə həvalə etməklə eyni zamanda bu vacib vəzifənin yerinə yetirilməsi məqsədilə texniki parametrlər və büdcəni müəyyən etmək üçün işçi qrupunun yaradılmasını nəzərdə tutur.

2005-ci ilin may ayına yaxın Ədliyyə Nazirliyi yeni Dövlət Reqistrinin icrasının əsası kimi xidmət göstərmək üçün ehtiyacların qiymətləndirilməsini hazırlamaq məqsədilə beynəlxalq dəstək üçün ATƏT-ə müraciət etmişdir. 2005-ci ilin iyul ayında ATƏT bu məqsədə xidmət etmək üçün beynəlxalq ekspertlə müqavilə imzaladı.

III. Tövsiyələrin xülasəsi

Bu bölmə qısa zamanda nəzərdən keçirmək və başa düşmək üçün əsas tövsiyələrin yekun xülasəsini təmin etməyi nəzərdə tutur. Tövsiyələrin müvafiq əsası və daha ətraflı izahı bu hesabatın müvafiq bölmələrində əhatə olunmuşdur.

Dövlət Reqistrinin Yeni Strukturu

- 1.1. Dövlət Reqistrinin yeni inzibati strukturu Ədliyyə Nazirliyindən asılı olaraq öz büdcə və administrasiyasına malik başqa orqana məxsus olmalıdır. Buraya istənilən Əhalinin reqistrinə səciyyəvi olaraq şəxsiyyət vəsiqəsi və nömrəsini paylamaq funksiyalarını daşıyan bir tək bölmə inteqrasiya olunmalıdır.
- 1.2. Prezident sərəncamı Dövlət Reqistrinin kompüterləşdirilmiş sistemini yaratmaq və bütün vətəndaş aktlarına dair məlumatların bir məlumat bazasında saxlanmasını tələb etdiyinə görə yeni strukturda bütün səciyyəvi sub komponentlərin qoşulduğu İnformasiya Texnologiyası Şöbəsi yaradılmalıdır.

1. Hüquqi çərçivə

- 1.1. Şəxsiyyət vəsiqəsi doğulan andan Dövlət Reqistri tərəfindən verilməlidir.
- 1.2. Şəxsiyyət vəsiqəsinin verilməsi qarşılıqlı razılaşmaya əsasən bütün resursları ilə birlikdə Daxili İşlər Nazirliyindən Ədliyyə Nazirliyinə ötürülməlidir.
- 1.3. Adətən kompüterləşdirilmiş sistemlərdə istifadə olunan coğrafi və digər növ kodlar qanun tərəfindən birləşdirilməlidir. Bu məqsədlə mən ən yaxşı kodları müəyyən etmək üçün informasiyanın bütün gələcək istifadəçiləri və maraqlı tərəflərin bir araya gəlməsini və onların xüsusi ehtiyaclarının SRP DB-də imkan çərçivəsində daxil edilməsini tövsiyə edirəm.
- 1.4. Şəxslərin ad, soyad, atasının adı, şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrəsi, valideynlərin adları, ünvan, cins, doğum tarixi və yeri kimi identifikasiyaya dair ən sadə məlumatlar qanunda göstərilməlidir. Əlavə məlumatlar isə dövlət reqistrinin ixtiyarına əsasən daxil edilmək üçün saxlanılmalıdır.
- 1.5. Sistemin istifadəçilərinin qanuna əsasən müəyyən edilməsi məsləht görülmür və bu işin SRP-nin ixtiyarına verilməsi və gələcək maraqlı tərəfin ehtiyaclarına uyğun yalnız istifadəçi olmağın metodikasının müəyyən etmək məqsəduyğundur.
- 1.6. Məlumatın görünməsi haqqında qanun ictimai və məxfi məlumatları, bu məlumatlarla təmin olunma mexanizmini, qanunu pozma növləri və bu pozuntulara görə olan cəzaları bir birindən fərqləndirməlidir (Habeas Məlumatı).
- 1.7. Dövlət Reqistri məlumat bazası və şəxsiyyət vəsiqəsinin istifadə olunmasını seçici qeydiyyatı sisteminin yeganə əsası kimi müəyyən etmək və fotoqrafik seçici siyahısında çap olunmaq üçün məlumat bazasının dərhal istifadəsini tənzimləndirmək üçün məxfi məlumat kimi seçki dairəsinin kodunu doğum tarixinə daxil etmək. Belə üsul unikal identifikasiya təmin etməklə şəxsiyyət vəsiqələrinin saxtalaşdırılması və fotoqrafik seçici siyahısının çap edilməsini mümkün edərək seçki sistemini əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdıracaqdır.

- 1.8. Xüsusi şəxsi identifikasiya nömrəsi doğulan andan Dövlət Reqistri tərəfindən verilməlidir. Bu mümkün olmazsa, Daxili İşlər Nazirliyi hər Dövlət Reqistri bölgəsinə belə nömrə sırasını paylamalıdır.
- 1.9. Əvvəlcə məlumatı kodlaşdırmaqdan başlayaraq İnternet əsaslı rabitə şəbəkəsi icra edilməlidir. Bu iş Rabitə Nazirliyinin yeni rabitə şəbəkəsi – AzDataCom hazır olana qədər davam etdirilməlidir.

2. Yeni Dövlət Reqistrinin icrası

- 2.1. Xüsusi şəxsiyyət identifikasiya nömrəsi doğulan andan Əhalinin Dövlət Qeydiyyatı tərəfindən verilməlidir.
- 2.2. Ədliyyə Nazirliyinin yeni rabitə şəbəkəsi – AzDataCom hazır olana qədər əvvəlcədən rabitə şəbəkəsi icra edilməlidir.

3. Kağızdan elektron formata köçürülmə

- 3.1. Məlumatın daxil edilməsi tövsiyə olunduğu kimi kənar mənbə tərəfindən həyata keçirilərsə, aşağıdakı təhlükəsizlik tədbirləri yerinə yetirilməlidir:
 - 3.1.1. Çatdırılan məlumatın həcmi (alınmış məlumata bərabər kitab və səhifələrin sayı), keyfiyyəti (məlumatın yoxlanması) və vaxtını statistik surətdə yoxlamaq məqsədilə Ədliyyə Nazirliyində keyfiyyətə nəzarət üzrə kiçik bölmə yaratmaq.
 - 3.1.2. kontraktorun yaşadığı ərazi daxilində prosesdə və ya məlumatın daxil edilmə əməliyyatında dəyişiklik tələb etmək səlahiyyətinə malik olan Ədliyyə Nazirliyindən daimi nümayəndə təyin etmək.
 - 3.1.3. məlumatın köçürülməsi və ya sui istifadə edilməsinə görə (kommersiya və ya digər növ) sərt cəzalanmanı müqavilənin tərkib hissəsi etmək.
 - 3.1.4. Bu hesabatın məzmununda müəyyən edildiyi kimi prioritetlər üzrə işləmək.

4. Şəxsi İdentifikasiya Nömrəsi Kodunun Dövlət Reqistrinin Məlumat Bazasına İnteqrasiyası

4.1. Şəxsi identifikasiya nömrəsi kodunun inteqrasiyası Dövlət Reqistri və Daxili İşlər Nazirliyinin məlumat bazasını müqayisə etməklə riyazi alqoritmlərdən istifadə etməklə aylıq əsasda aparılmalıdır.

4.2. Dövlət Reqistrinin son məlumat bazası sənədləri köçürmək və nəzarət sahələrini əlavə etməklə bütün müxtəlif vətəndaş aktlarının məlumatlarından ibarət olmalıdır. Bütün maraqlı tərəflər istifadəçi hüquqlarının cədvəlinə əsasən tam məlumat bazası ilə təmin olunmalıdırlar. Ədliyyə Nazirliyinin maraqlarına əməl etmək məqsədilə məlumat bazasının son dizaynı sistemin quruluşu ilə eyni zamanda aparılmalıdır.

5. Proqram təminatı, rabitə

5.1. Proqram təminatı, Oracle məlumat bazası və operativ proqram üzər beynəlxalq tender üçün sənədləri hazırlanması məqsədilə yerli və beynəlxalq ekspertlərdən ibarət qrupun yaradılmasına uyğun olaraq Ədliyyə Nazirliyinin təklifinin icra olunmasını tövsiyə edirəm.

5.2. Proqram təminatının alınması diqqətlə ölçüləcək və Dövlət Reqistrinin əsas ehtiyacları, yeni bina hazır olanadək müvəqqəti yerin istifadə olunması və icra planına uyğun olaraq aparılacaqdır. Məqsəd texniki qüsurların aradan qaldırılması, etibarlılığın qarşısının alınması və ümumi büdcənin artırılmasıdır.

6. İstifadənin inkişafı

6.1. İstifadənin inkişafı layihənin ən vacib fəaliyyətini təşkil edir, belə ki, inkişafın getməməsi bütün sistemin uğursuzluğa düşər olmasına səbəb ola bilər. Dövlət reyestrinin system analizi bu sahədə peşəkar təcrübənin olmasını tələb edir. Sistem quruculuğunda peşəkar formalaşma kifayət deyildir. Buraya işin mürəkkəbliyi və həssaslığı cəlb olunduğundan üçüncü tərəfdən təhlilin edilməsi mümkün deyildir. Bu iş beynəlxalq dəstəyi tövsiyə edərək mütləq olaraq Dövlət reqistri tərəfindən həyata keçirilməlidir. Belə dəstəyə görə ATƏT və ya Dövlət Reqistri layihəsinin tərkib hissəsi kimi BMT İnkişaf Proqramına müraciət etmək olar.

6.2. Məlumat bazası administratorları Azərbaycan və ya Rusiya və ya Türkiyə kimi digər ölkələrdə Orakl məlumat bazası üzrə geniş təlimlər keçirməlidirlər. Bu heyətin seçilmə prosesi konkret sahədə peşəkar formalaşma və oxşar məlumat bazasını idarə etməkdə ən azı üç illik iş təcrübəsini tələb etməklə ehtiyatla həyata keçirilməlidir.

6.3. Texniki heyət üçün müvafiq məvacib təmin etmək məqsədilə İnformasiya Texnologiyası Şöbəsinin Rəhbəri, onun müavini və üç məlumat bazası

administratorları/program işçilərinin iki il müddətinə məvəcibləri üçün BMT İnkişaf Programı və ya digər təşkilatlara müraciət etmək olar.

- 6.4. Beynəlxalq texniki yardım system analizi, sistemin quruluşunun dizaynı, texniki təlimatın yaradılması və sistemin proqramlaşdırılması və test mərhələsi zamanı İnformasiya Texnologiyası Şöbəsi ilə parallel olaraq tövsiyə olunur.

7. *Layihənin icrası və nəzarət*

- 7.1. Bütün layihəyə MS Project kimi layihə nəzarəti proqramlarından istifadə edərək fəaliyyət planı tərəfindən nəzarət edilməlidir. Layihəyə cəlb olunmuş hər sahə irəliləyişi haqqında aylıq əsasda hesabat verməli, layihəni yeniləşdirməli, hər fəaliyyətin nailiyyəti, fəaliyyət və bu vaxta qədər sərf olunmuş resursların həcmi arasında yarşılıqlı əlaqə haqqında aydın məqsədə malik olmalıdır. Dövlət Reqistrinin rəhbəri bu işin nəzarətinə görə cavabdeh olmalıdır.

8. *AFİS multi-biometrikalı yeni şəxsiyyət vəsiqəsi*

- 8.1. Müəyyən bir vaxt çərçivəsində Azərbaycan təklif etdiyi yüksək təhlükəsizlik səviyyəsinə görə və terrorizm əleyhinə nəzərə alınmaq üçün aydın üstün cəhətlərə malik AFİS sisteminin qəbul edilməsi haqqında qərarını verməli olacaqdır. Hazırkı şəxsiyyət vəsiqəsi əsas məqsədlər üçün kifayət dərəcədə təhlükəsizdir, lakin mənbə təhlükəsizliyi yoxdur. Doğum şəhadətnamələrinin Dövlət Reqistri işçilərinə rüşvət təklif etməklə hələ də saxtalaşdırılması və ya alınması mümkündür. AFİS sisteminin tətbiq olunduğu təqdirdə belə hal baş verə bilməz, belə ki, barmaq izləri nadirdir və onların dəyişilməsi qeyri mümkündür.
- 8.2. Yeni Dövlət Reqistri və şəxsiyyət vəsiqəsi sistemi iki və ya üç il ərzində tam icra edildikdən sonra AFİS sisteminə keçmək məsələsini nəzərə almağın vaxtı gələcəkdir. Həmin zamana qədər artıq tam testdən keçmiş cari meyldən ibarət multi biometric sistem növü qəbul ediləcəkdir.

IV. Hüquqi Çərçivə

1. Yeni Dövlət Reqistrinin icrası üçün mövcud hüquqi çərçivə aşağıdakı qanun, sərəncam və təlimatları əhatə edir:
 - 1.1. Ölkədən yola düşmə, ölkəyə qayıtma və pasportlar
 - 1.2. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının şəxsiyyət müəyyənliyi haqqında
 - 1.3. Yaşadığı və doğulduğu yerdə qeydiyyatı haqqında
 - 1.4. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığı haqqında
 - 1.5. Məlumat, məlumatlandırma və məlumatın qorunması haqqında
 - 1.6. Elektron imza və sənədlər haqqında
 - 1.7. Azərbaycan Respublikasının Ailə Məcəlləsi
 - 1.8. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası
 - 1.9. Azərbaycan Respublikası vətəndaşının şəxsiyyət vəsiqəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun tətbiq edilməsinə dair təlimat. 2004-cü il 14 oktyabr tarixli Prezidentin 134 sayılı sərəncamı ilə qəbul edilmişdir (əlavə olunur)
 - 1.10. Azərbaycan Respublikası əhalisinin Dövlət Reqistri haqqında Təlimat. Milli Məclisin 1994-cü il 28 noyabr tarixli Qərarı (əlavə olunur)
 - 1.11. Köhnə sovet pasportlarının son etibarlılıq günü kimi 30 iyun tarixini bəyan edən Milli Məclisin 2004-cü il 4 may tarixli qərarı.
 - 1.12. Şəxsiyyət vəsiqələrinin paylanması tənzimləyən Daxili İşlər Nazirliyinin 2001-ci il 2 avqust tarixli 335 sayılı daxili inzibati göstərişi (məxfi sənəd)
 - 1.13. Əhalinin Dövlət Reqistrinin Yaradılmasına dair Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 21 fevral tarixli Fərmanı
 - 1.14. Azərbaycan Respublikası Əhalinin Dövlət Reqistrinə dair Təlimatın qəbul edilməsinə dair Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 14 oktyabr tarixli Fərmanı
 - 1.15. Şəxsi identifikasiya nömrəsinin paylanması qaydalarına dair Azərbaycan Respublikası Naizrlər Kabinetinin Qərarı
2. Yeni Dövlət Reqistrinin yaradılması, strukturu və icrası üçün hüquqi çərçivə kifayət qədərdir və çoxunu əldə etmək mümkündür. Ədliyyə Nazirliyi də həmçinin qanun və təlimatlardan ibarət iki əlavə layihə hazırlamışdır:
 - 2.1. Azərbaycan Respublikası əhalisinin Dövlət Reqistri haqqında

2.2. Bu layihələr anlaşılıq tərzdə tərtib olunmuşdur və aşağıdakı tövsiyələri nəzərə almaqla mümkün qədər tez zamanda müvafiq orqanlara təqdim edilməlidir:

2.2.1. Şəxsiyyət vəsiqəsi doğulan andan Dövlət Reqistri tərəfindən təmin edilməlidir.

2.2.2. Şəxsiyyət vəsiqəsinin verilməsi hər iki nazirlik arasında olan razılaşmaya əsasən bütün resursları ilə birlikdə Daxili İşlər Nazirliyindən Ədliyyə Nazirliyinə ötürülməlidir.

2.3. Kompüterləşdirilmiş sistemlərdə adətən istifadə olunan coğrafi və digər növlü kodlar qanun tərəfindən birləşdirilməlidir. Bu məqsədlə mən ən yaxşı kodları müəyyən etmək üçün informasiyanın bütün gələcək istifadəçiləri və maraqlı tərəflərin bir araya gəlməsini və onların xüsusi ehtiyaclarının SRP DB-də imkan çərçivəsində daxil edilməsini tövsiyə edirəm.

2.3.1. Şəxslərin ad, soyad, atasının adı, şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrəsi, valideynlərin adları, ünvan, cins, doğum tarixi və yeri kimi identifikasiyaya dair ən sadə məlumatlar qanunda göstərilməlidir.

2.3.2. Sistemin istifadəçilərinin qanuna əsasən müəyyən edilməsi məsləht görülmür və bu işin SRP-nin ixtiyarına verilməsi və gələcək maraqlı tərəfin ehtiyaclarına uyğun yalnız istifadəçi olmağın metodikasının müəyyən etmək məqsədəuyğundur.

2.3.3. Məlumatın görünməsi haqqında qanun ictimai və məxfi məlumatları, bu məlumatlarla təmin olunma mexanizmini, qanunu pozma növləri və bu pozuntulara görə olan cəzaları bir birindən fərqləndirməlidir (Habeas Məlumatı).

2.3.4. Dövlət Reqistri məlumat bazası və şəxsiyyət vəsiqəsinin istifadə olunmasını seçici qeydiyyatı sisteminin yeganə əsası kimi müəyyən etmək və fotoqrafik seçici siyahısında çap olunmaq üçün məlumat bazasının dərhal istifadəsini tənzimləndirmək üçün məxfi məlumat kimi seçki dairəsinin kodunu doöum tarixinə daxil etmək. Belə üsul unikal identifikasiya təmin etməklə şəxsiyyət vəsiqələrinin saxtalaşdırılması və fotoqrafik seçici siyahısının çap edilməsini mümkün edərək seçki sistemini əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdıracaqdır.

V. Azərbaycanada Dövlət Reqistrinin Strukturu

Azərbaycanda şəxsiyyəti müəyyən edən və şəxsi sənədlər müxtəlif formalarda və ictimai idarələrində saxlanmışdır. 2004-cü il 21 fevral tarixli Prezident fərmanının məqsədi ixtisaslaşmış informasiyanın idarə olunmasını müxtəlif idarə və nazirliklər arasında bölüşdürməklə şəxsiyyəti müəyyən edən sənədləri və vətəndaş aktlarını Ədliyyə Nazirliyi nəzdində yeganə inzibati bölmə daxilində mərkəzləşdirmək olmuşdur. Əl və kompüterləşdirilmiş formalı müxtəlif məlumat bazalarında saxlanılan fərdə məxsus bütün müvafiq məlumatlar bazanın tamlığını və istənilən zaman bazaya daxil olma və tərk etməni təmin etmək məqsədilə nadir şəxsiyyət vəsiqəsi nömrəsi (PİN kodu) vasitəsilə əlaqələndirilməlidir. Bu siyasət Əhalinin rəqistrinin ümumi tərifinə uyğun olaraq tənzimləndirilir ki, bu da eyni idarə nəzdində şəxslərin şəxsiyyətini müəyyən edən sənədlər və vətəndaş aktlarının saxlanması nəzərdə tutur.

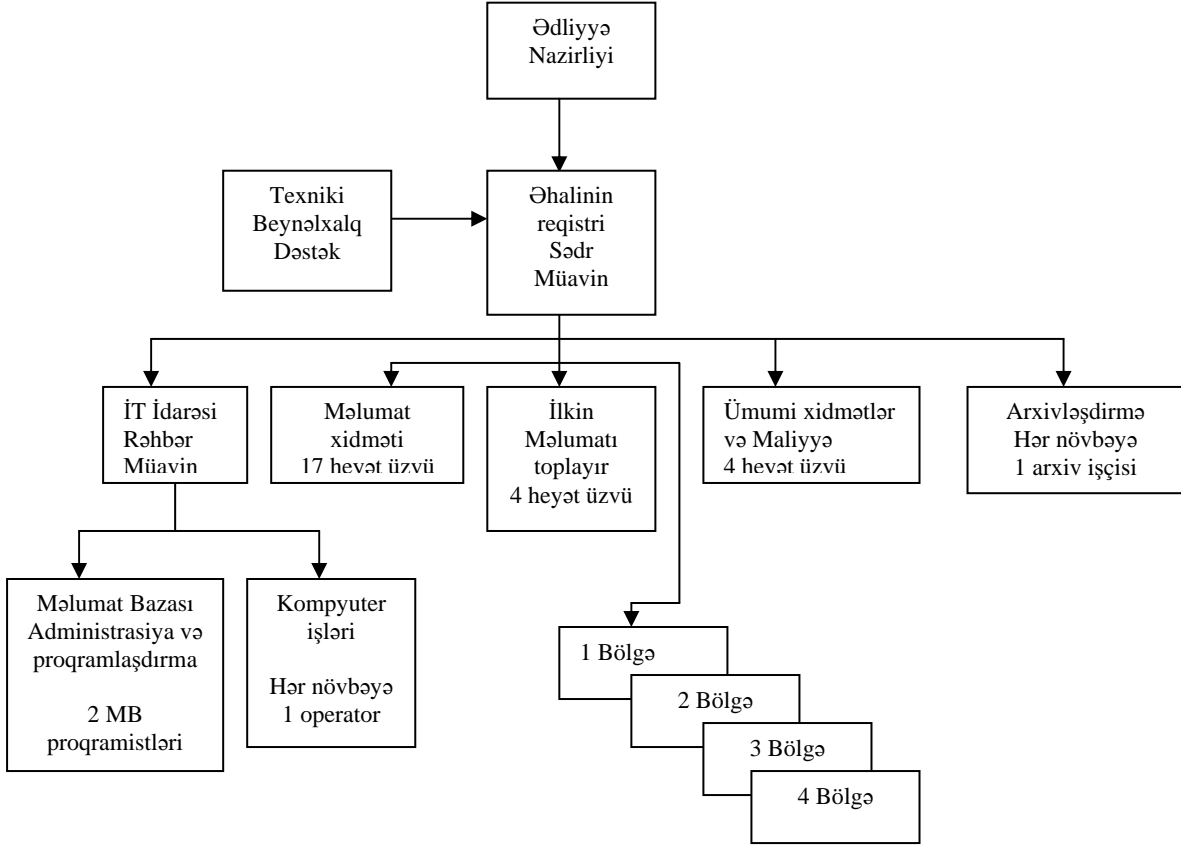
Ədliyyə Nazirliyi nəzdində Dövlət rəqistrinin yaradılması mövcud strukturu notarius, ölkə daxilində övladlığa qəbul etmə və vətəndaş aktlarının qeydiyyatı işinə cavabdeh saxlayaraq “Notarius və Vətəndaş Statusu Aktlarının Qeydiyyatı (CSAR)”-na həvalə edərək Əhalinin Dövlət Rəqistri adlı yeni idarənin yaradılması ilə nəticələnir. Bu qanun tərəfindən yaradılmış “de fakto” vəziyyətdir və yalnız vətəndaş statusu məlumat bazasının tamamilə dövlət rəqistri bazasına (SR DB) çevrilənə qədər olan müddətdə saxlanılmalıdır. Bu məlumat bazası möhkəmləndirildikdən sonra vətəndaş aktlarının qeydiyyatı ilə məşğul olan “Notarius və CSAR İdarəsi”nin hazırkı funksiyaları yeganə inzibati bölmə yaratmaq məqsədilə Əhalinin Dövlət Rəqistri strukturuna daxil edilməlidir.

Daxilil İşlər Nazirliyi hazırda yeni şəxsiyyət vəsiqələrinin verilməsinə cavabdehdir və bu vəzifə ilin sonuna qədər başa çatmalıdır. Milli Məclisin 2002-cü il 4 may qərarına əsasən köhnə sovet pasportlarının etibarlılığı 2005-ci il 30 iyun tarixində bitir. Bu müddətdən sonra yeni şəxsiyyət vəsiqəsi nigah, səsvermə, müqavilələrin imzalanması, pulun ödənilməsi və s. kimi bütün vətəndaş aktları üçün mütləq olaraq tələb ediləcəkdir. Bu fərman şübhəsiz ki, vəsiqələrin qısa zamanda paylanılmasını sürətləndirəcəkdir. Eyni qərarla deyilir ki, hətta vəsiqədə dəyişiklik göstərilməsə belə, vətəndaşlar 25, 35 və 50 yaşları tamam olduqda vəsiqələrini dəyişməlidirlər.

1. Yeni struktur üçün tövsiyələr

- 1.1. Yeni inzibati struktur Ədliyyə Nazirliyindən asılı olaraq öz büdcə və administrasiyasına malik başqa orqan olmalıdır. Bu orqan Əhalinin Dövlət Rəqistri tam əməliyyat gücünə malik olduqda yeganə bölmədə şəxsiyyət vəsiqələri və identifikasiya nömrələrinin (hazırda Daxili İşlər Nazirliyi nəzdində) verilməsi və vətəndaş aktlarının qeydiyyatı funksiyalarını inteqrasiya etməlidir. Bu proses kağızdan məlumat bazası formatına köçürüldükdən sonra başa çatmalıdır.
- 1.2. Prezident sərəncamı Dövlət Rəqistrinin kompüterləşdirilmiş sistemini yaratmaq və bütün vətəndaş aktlarına dair məlumatların bir məlumat bazasında saxlanmasını tələb etdiyinə görə yeni strukturda bütün səciyyəvi sub komponentlərin qoşulduğu İnformasiya Texnologiyası Şöbəsi yaradılmalıdır. Yeni sistemin inkişaf və saxlanması xarici kontraktor əvəzinə dövlət rəqistri tərəfindən daxilə təhlil edilməli və proqramlaşdırılmalıdır. Sistemin təməlinin dizaynı üçün beynəlxalq dəstəyə görə müraciət etmək olar.

Azərbaycanın Dövlət Rəqistrinin təklif olunmuş inzibati strukturu

Yeni struktur mərhələlər şəklində icra olina bilər:

1. Hazırkı vəziyyətə əsasən “Notarius və Vətəndaş Qeydiyyatı Aktları Şöbəsi”, Dövlət Reğıstri və şəxsiyyət vəsiqələrinin verilməsi (DİN) ayrı olaraq həyata keçirilir. Notarius və Vətəndaş Qeydiyyatı Aktları Şöbəsi nəzdində fəaliyyət göstərən hazırkı CSAR məlumat bazası tamamilə müəyyən olunan kimi bu bölmə vətəndaş aktlarının qeydiyyatı funksiyasını Əhalinin Dövlət Reğıstrinə ötürməlidir.
2. Daxili İşlər Nazirliyi Ədliyyə Nazirliyi üçün hardware, software və məlumat bazası təmin etdiyi halda şəxslərin müəyyən edilməsi ilə məşğul olan iki müxtəlif ictimai idarə olacaqdır. Yubanma və səlahiyyət ziddiyətinin qarşısını almaq üçün inteqrasiya prosesinin sürətləndirilməsi son dərəcə arzu olunur. Dövlət Reğıstrinin məlumat bazası tamamilə müəyyən edildikdən və bütün xüsusi identifikasiya nömrələri (pin kodları) Dövlət Reğıstri məlumatlarına (doğum, nigah, ölüm və s.) ötürüldükdən sonra, hazırkı vəsiqələri əvəz edən yeni vəsiqələrə barmaq izinin (AFİS sistemləri) daxil edilməsinə yönəlmiş yeni layihəni hazırlamaq mümkün olacaqdır.
3. Yeganə inzibati bölmə olan – Əhalinin Dövlət Reğıstri Əhalinin reğıstrinin bütün funksiyalarını bir bölmədə birləşdirəcəkdir.

2. *Tövsiyələr*

Mən yeni sistemin icrasının tək bölmə nəzdində başlanmasını tövsiyə edirəm. Bu məqsədə nail olmaq üçün Daxili İşlər Nazirliyi Əhalinin Dövlət Reqistri üçün dərhal softüare proqramlaşdırması təmin etməli və sistemi idarə etmək üçün öz texniklərinə təlim keçməlidir. Eyni zamanda yeni hüquqi çərçivənin olması zəruri ola bilər.

VI. Əhalinin Dövlət Reqistri üzrə yeni layihənin (SRP) icra mərhələləri

Məlumat bazası və proseslərin müxtəlif mərhələləri və şərtlərini nəzərə alaraq və layihənin asanlıqla başa düşülməsi üçün Dövlət Reqistri sisteminin üç icra mərhələsi üzrə bölünməsinə təklif edirəm:

1-ci Mərhələ: Yeni Dövlət Reqistri sisteminin icrası

1.1. Məqsəd: Bu mərhələ müddətində vətəndaş aktlarının idarə olunması və doğrulduğu andan xüsusi identifikasiya nömrələrinin verilməsi üçün yeni kompüterləşdirilmiş sistem icra olunacaqdır.

1.2. Hazırkı vəziyyət:

1.2.1. Ədliyyə Nazirliyi 2002-ci ilin sonunda vətəndaş statusu aktlarının elektron məlumat bazasını yaratmaq üzrə BMT İnkişaf Proqramı ilə Razılaşma Memorandumu imzalamışdır.

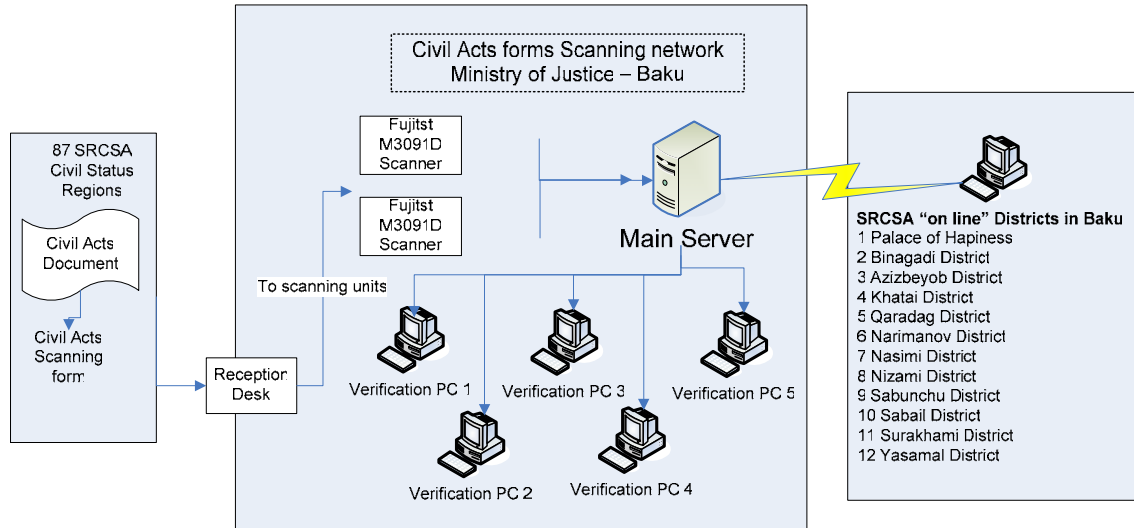
1.2.2. MS Visual Basic proqramı nəzdində məlumatın yoxlanması və düzəliş edilməsi üçün mərkəzi server, 2 OCR Fujitsu M3091Dd skaneri və altı computer proqramlaşdırılmışdır və yeni tərtib edilmiş formada 87 rayondan və onlayn şəkildə Bakının 12 Dövlət Reqistri şöbəindən daxil olan məlumatları yerləşdirmək üçün şəbəkəyə qoşulmuşdur.

Rayonlar reyest sənədlərində olan məlumatları xüsusi "Məlumatın daxil edilməsi forması"na ötürür və hər ay Bakıya göndərilir. Formalar müxtəlif olur və Dövlət Reqistri tərəfindən nəzarət olunan müxtəlif vətəndaş aktlarına uyğun olurlar:

<u>Kod</u>	<u>Növ</u>
1	Doğum
2	Doğumun reabilitasiyası
3	Övladlığa götürmə
4	Nigah
5	Mənsubiyyət
6	Adın dəyişilməsi
7	Boşanma
8	Ölüm

Bakıda olan Dövlət Reqistri formaları və skanerdən keçirilmiş məlumatları alır və məlumat bazasına yeni məlumatı daxil etməzdən əvvəl ilkin olaraq onları yoxlayır. Qanuna əsasən məlumata bunlar daxildir: şəxsi identifikasiya nömrəsi, soyad, ad, atasının adı, doğum tarixi, doğrulduğu yer, cins, vətəndaşlıq, ailə statusu.ş yaşadığı yer haqqında, qeydiyyat və ya onun ləğvi; şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrəsi (16 yaşından aşağı şəxsin doğum şəhadətnaməsinin nömrəsi daxil olmaqla); həyat yoldaşının şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrəsi; soyadı, adı, atasının adı, doğum tarixi, doğrulduğu yer; vətəndaşlıq; şəxsiyyət vəsiqəsi və nömrəsi; valideynlərin şəxsi identifikasiya nömrəsi; soyad; atasının adı; doğum tarixi; doğrulduğu yer; vətəndaşlıq; şəxsiyyət vəsiqəsi və nömrəsi; övladın şəxsi identifikasiya nömrəsi; soyadı, adı, atasının adı, doğrulduğu tarix, doğrulduğu yer, vətəndaşlığı; şəxsiyyət vəsiqəsi və onun nömrəsi; ölüm tarixi haqqında məlumat.

Bütün sistem MS Visual Basic proqramında xarici kontraktor tərəfindən proqramlaşdırılmışdır.

1.2.3. Hazırda təxminən 500,000 bətəndaş aktı formaları məlumat bazasına daxil edilmişdir ki, bunun da 40%-ini (200,000) doğum şəhadətnamələri təşkil edir. Bu məlumatları əlaqələndirilmək üçün ümumi üsul olmadığından onlar indeksləşdirilir və qəbul olunduqca məlumat bazasında saxlanılır.

1.2.4. Daxili İşlər Nazirliyi 2002-ci ilin əvvəlində yeni şəxsiyyət vəsiqəsinin paylanmasına başlamışdır. Bu vəsiqələr 9 xüsusi alfa rəqəmli koda (pin kodu) və forma nömrəsinə malikdir. 16 yaşından yuxarı bütün vətəndaşlarda qanuna əsasən şəxsiyyət vəsiqəsinin olması və nığah, səsvermə, pul ödənişi, oğul qızların məktəbdə geyd edilməsi, müqavilələrin imzalanması və s. kimi bütün hüquqi aktlar üçün istifadə etmələri məcburidir. Şəxsiyyət vəsiqələrinin verilməsi prosedurları Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinin 1994-cü il 28 noyabr tarixli 928 sayılı qərarı ilə tənzim olunur.

1.2.5. Mən hardware, software və şəxsiyyət vəsiqələrinin verilmə məsuliyyətinin DİN-dən Ədliyyə Nazirliyinə xüsusi fərman vasitəsilə ötürülməsini son dərəcə tövsiyə edirəm. Bu yolla Vətəndaş Qeydiyyatının əsas prinsiplərindən olan tək bölmə nəzdində məsuliyyətin yekdil olması saxlanılacaqdır.

1.2.8. Dövlət Reqistrinin məlumat bazası hazır olana qədər ictimai və özəl sektordan bir çox istifadəçilər planlaşdırma, rifah, sosial təhlükəsizlik, seçkilər, vergilər və s. kimi öz maraqları naminə və ya fərdi şəxslərin şəxsiyyətini müəyyən etmək məqsədilə məlumatla təmin olunmaq arzusunda olacaqlar.

Belə məlumat bazasının potensial istifadəçilərindən bəziləri aşağıdakılardır:

- Ədliyyə Nazirliyi
- Daxili İşlər Nazirliyi
- Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi
- Xarici İşlər Nazirliyi
- Vergilər Nazirliyi
- Səhiyyə Nazirliyi
- Əmək və Sosial Müdafiə Nazirliyi
- Təhsil Nazirliyi
- Dövlət Gömrük Komitəsi
- Dövlət Statistika Komitəsi
- Qaçqın və Məcburi Köçkünlərlə İş üzrə Dövlət Komitəsi
- Dövlət Prokurorluq İdarəsi
- Dövlət Sərhəd Xidməti
- Dövlət Sosial Müdafiə Fondu
- Hərbi Qeydiyyat və Siyahıya Salınma İdarəsi
- Mərkəzi Seçki Komissiyası
- Dövlət Tələbə Qəbulu Komitəsi
- Daşınmaz Əmlakın Dövlət Reqistr Xidməti
- Bank sistemi
- Digərləri

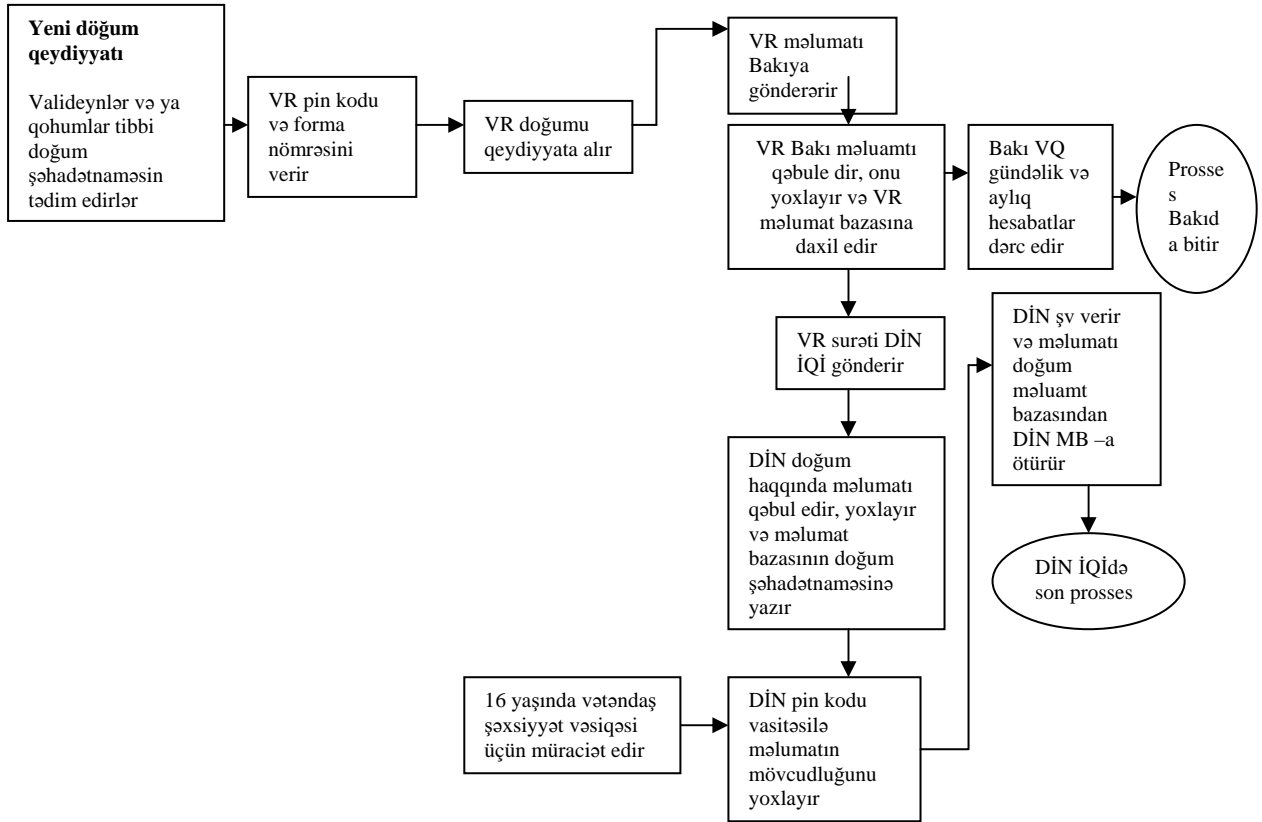
Hazırkı vəziyyətin təhlili

1.2.9. Azərbaycanda şəxslərin şəxsiyyət vəsiqəsi ilə məşğul olan ən azı altı məlumat bazası mövcuddur və onların hamısı müxtəlif adlara və identifikasiya nömrələrinə malikdir ki, bu da bütün fəaliyyətin tək identifikasiya nömrəsi vasitəsilə ilə əlaqələndirilməsini qeyri-mümkün edir. Belə proses audit və ya yoxlanış imkanı olmadan zəngin məlumata geniş həcmdə sərmayə olunmuş məbləğ və gəzib dolaşan məlumat müxtəlifliyini əks etdirir.

1.2.10. CSAR məlumat bazasında olan eyni şəxs haqqında məlumatların əlaqələndirilməsi üçün xüsusi identifikasiya nömrəsi olmadan olan məlumatları əhatə edir. Beləliklə doğum, boşanma, adın dəyişilməsi və ya ölüm kimi aktlar ilk baxışdan şəxs haqqında vətəndaş aktlarının cəmini təmin etmək imkanını vermir. Belə məlumat bazasına aşağıdakı məlumatlar daxildir: Soyad, ad, atasının adı, doğum tarixi, doğulduğu yer, cins, vətəndaşlığı, ailə statusu, yaşayış yeri haqqında, qeydiyyat və yaşadığı küçə, şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrəsi, valideynlərin soyadları, ad və atanın adı.

Daxili İşlər Nazirliyi doğum günündən pin kodunun verilməsini tənzimləndirmək üçün şəxsiyyət vəsiqələri və pin kodların verilməsi səlahiyyətini Əhalinin Dövlət Reqistrinə ötürməlidir.

Yeni VR sistemi altında şəxsiyyət vəsiqəsinin hazırlanmasının sxematik prosesi

Təklif olunmuş Əhalinin Dövlət Reqistri sistemi çərçivəsində pin kodunun verilməsi prosesi

1.2.11. Əhalinin Dövlət Reqistri DİN tərəfindən doğum şəhadətnaməsində göstərilən şəxsiyyət vəsiqəsi nömrələrini (pin kodu) paylayır və belə nömrə vasitəsilə şəxs həmişəlik müəyyən olunacaqdır.

1.2.12. CSAR orqanları qeydiyyat kitabını dolduraur və milli rabitə şəbəkə və ya VPN-dən (tövsiyə olunmur) istifadə edərək onlayn şəkildə məlumatları Dövlət Reqistrinin məlumat bazasına göndərir.

1.2.13. Əhalinin Dövlət Reqistri məlumatı alır, yoxlayır və məlumat bazasında saxlayır.

1.2.14. Şəxsiyyət vəsiqəsi nömrəsi olmadan məlumat bazasına ötürülmüş sayı 500.000 olan (və ya çox) ilk məlumatlar DİN məlumat bazasının məlumatları ilə müqayisə ediləcəklər.

1.2.15. İkinci Mərhələ: CSAR kitablarından məlumat bazasına köçürülmə

Yeni Dövlət Reqistri icra edildikdən və sistemin təhlili başa çatdıqdan sonra vətəndaş aktları kitablarının maqnetik mediyaya (məlumat bazası) köçürülməsinə yeni DR sistemini icrasına paralel olaraq başlamaq olar. Köçürülməsi mümkün olan vətəndaş aktlarının sayı 1934-cü ildən bəri 87 regional idarədə saxlanılan 20 milyon akt və ya 400,000 kitabı əhatə edə bilər. Yalnız bu məlumatı köçürdükdən sonra DR xüsusi şəxsiyyət vəsiqəsi nömrələrinin (pin kod) olmamasına baxmayaraq vətəndaş aktlarının tam və ətraflı məlumat bazasına malik ola bilər.

Məlumatın kitablardan maqnetik mediyaya köçürülməsini Ədliyyə Nazirliyi nəzdində məlumatın daxil edilməsi üzrə xüsusi bölməni yaratmaq üstünlüyü ilə kənarından

üçüncü tərəfin cəlb olunması ilə də həyata keçirmək olar. Bu halda mən aşağıdakıları tövsiyə edirəm:

- Ədliyyə Nazirliyi nəzdində işin keyfiyyətinə nəzarət üzrə kiçik bölmə yaradaraq kəmiyyət (alınmış saya müvafiq olaraq səhifə və kitabların sayı), keyfiyyət (alınmış məlumatın yoxlanması) və çatdırılma vaxtının statistik yoxlanması.
- kontraktorun yaşadığı ərazi daxilində prosesdə və ya məlumatın daxil edilmə əməliyyatında dəyişiklik tələb etmək səlahiyyətinə malik olan Ədliyyə Nazirliyindən daimi nümayəndə təyin etmək.
- məlumatın köçürülməsi və ya sui istifadə edilməsinə görə (kommersiya və ya digər növ) sərt cəzalanmanı müqavilənin tərkib hissəsi etmək.
- hazırda qanun tərəfindən saxlanılan məlumatın verilməsi üçün xüsusi sərəncamın zəruriliyini yoxlamaq.

Azərbaycan vətəndaşları və sakinlərinin bütün məlumatlarını əks etdirən birləşdirilmiş kompüterləşdirilmiş məlumat bazasının faydası və üstün cəhətləri ölkənin inkişafı üçün həlledici amildir:

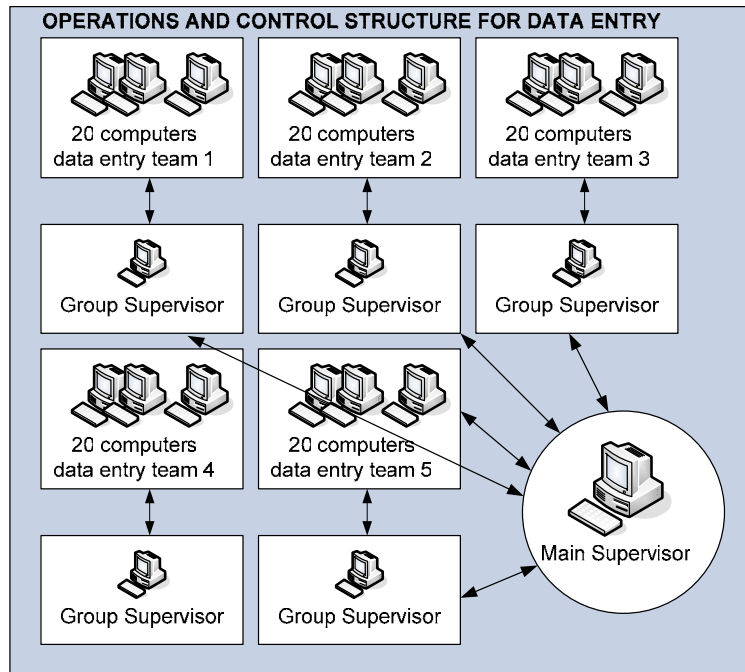
- DİN məlumat bazasından şəxsiyyət vəsiqəsi nömrəsinin (9 rəqəmli pin kodu) vətəndaş statusu məlumatlarının hər birinə ötürülməsini mümkün edir və bir axtarış ssistemində şəxsin bütün vətəndaş aktlarının axtarılmasına imkan yaradır.
- Şəhadətnamələrin çap olunması, ünvanların dəyişdirilməsi və ictimaiyyətin diqqətinin artırılması və hazırkı yubanmanı 50%-dən çox azaltmaqla Azərbaycanın hər yerində bütün məlumat bazasının axtarılmasına şərait yaradaraq məlumatın tam mərkəzləşdirilməsi və fəaliyyətin səmərəli şəkildə paylanmasına zəmin yaradır. (burada yubanma halının baş verəcəyi ehtimal edilir, belə ki üsul olmadan mətnin axtarışı aparılmalıdır və məlumatın müəyyən faizi tapılmayacaqdır).
- Hökumət təşkilatlarının planlaşdırma işi üçün daimi əsas statistikanı təmin edəcəkdir.
- Kitabların əslinin təhlükəsiz yerdə saxlanılmasına imkan verəcəkdir ki bu da onların vaxt keçdikcə köhnəlməsinin qarşısını alacaqdır.

2. Məlumatın daxil edilməsi /yoxlanması prosesi

Ədliyyə Nazirliyi məlumatın daxil edilməsi məsuliyyətini üzərinə götürərsə, aşağıdakı şəkildə fəaliyyət strukturu aparılmalıdır:

- 2.1. məlumatları səmərəli şəkildə daxil etmək üçün qrup rəhbərinin nəzarəti altında hər birində 20 kompüter olan 5 şəbəkənin yaradılması. Həmçinin 5 qrup rəhbərinin işinə nəzarətə görə məsuliyyət daşıyan əsas rəhbər olmalıdır. Statistik metod vasitəsilə yoxlandıqdan sonra məlumatları ötürmək üçün şəbəkə əsas serverlə qarşılıqlı

şəkilə əlaqələndiriləcəkdir. Bu halda metodun algoritmi sistemin quruluşu ilə eyni zamanda müəyyən edilməlidir.

2.2. Yeni Dövlət Reqistri məlumat bazasının quruluşu aşağıdakı cədvələ bənzər şəkildə olmalıdır. Yadda saxlamaq lazımdır ki, hər vətəndaş aktının növü və fərdi şəxsə görə eyni pin kodu vasitəsilə əlaqələndirilən bir məlumat olmalıdır:

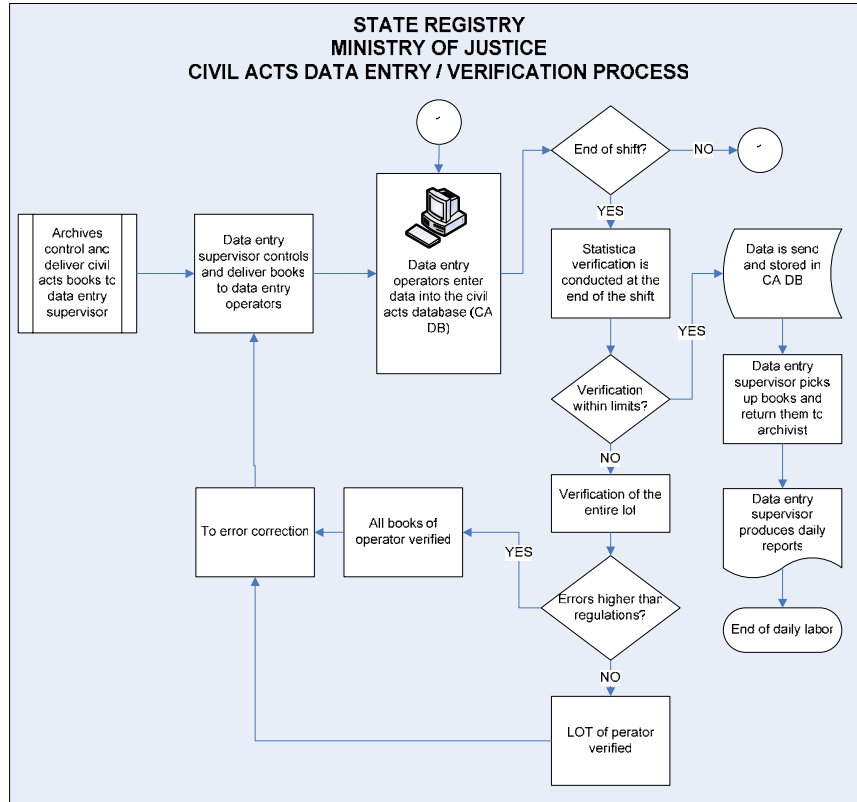
Vətəndaş Aktı məlumatının quruluşu (Doğum haqqında məlumatlar)			
1	Məlumatın növü (1: doğum 2: nigah və s.)	ch	1
2	soyad	ch	30
3	ad	ch	30
4	Atasının adı	ch	50
5	Doğum tarixi	date	8
6	Doğum yeri	ch	40
7	cins	ch	1
8	Vətəndaşlıq	ch	30
9	Ailə statusu	ch	1
10	Şəhər qeydiyyatı (kodu)	ch	5
11	Foto	jpg	80
12	Seçki dairəsinin kodu	ch	6
11	Rayon (kodu)	ch	5
12	Küçə	ch	40
13	Nömrə	ch	5
14	Atasının şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrəsi	ch	9
15	soyadı	ch	30
16	ad	ch	30
17	Şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrəsi	ch	9
18	soyad	ch	30
19	ad	ch	30
20	Şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrəsi	ch	9
21	Ölüm tarixi	date	8
22	Məlumatın daxil edilməsi üzrə operatorun kodu	ch	4
23	Yoxlanış kodu	ch	4
24	Məlumatın daxil edilmə tarixi	date	8
25	Dəyişiklik kodu	ch	1
		Müddəti	504
Qeyd: Digər vətəndaş aktları foto və seçki dairəsinin kodu olmadan oxşar quruluşda olmalıdır.			

2.3. Bütün 20 milyon vətəndaş aktının ötürülməsi üçün məlumatın daxil edilməsinin müddəti bu vəzifəyə görə ayrılmış resurslardan asılı olacaqdır. Aşağıdakı cədvəl 100 kompüterin istifadə edilməsi ilə 1, 2 və 3 növbənin bölümünü göstərir. Bununla 6 saatlıq növbə, ildə 250 iş günü və bir məlumatın daxil edilməsi üçün 4 dəqiqə sərf olunmasını zənn edirəm. Əgər məlumatın daxil edilməsi kənar tərəf vasitəsilə nəzərdə tutularsa, Ədliyyə Nazirliyi işin müddətini müqavilədə göstərməlidir. Aşağıdakı cədvəl sərfəli şərtlərin olmasını təmin edəcək və məsrəf parametrlərini müvafiq şəkildə ölçəcəkdir.

8 milyon doğum məlumatlarının daxil edilməsinin yaradılması və müddəti			
1	Əsas Rəhbər	1	
2	# qrup rəhbərləri	5	
3	# məlumatın daxil edilməsi işi	100	
4	1 məlumatın daxil edilmə müddəti (dəq)	4	
5	Hər 6-cı növbə/maşın üçün gündəlik istehsal	90	
6	100 kompüterin gündəli istehsalı	9 000	
7	İstehsal 1-ci növbə	9000	
8	İstehsal 2 növbə	18 000	
9	İstehsal 3 növbə	27 000	
		il	
10	20 milyon məlumatın daxil edilməsinin müddəti. 1-ci növbə (iş günü)	2 220	8il 10ay
11	20 milyon məlumatın daxil edilməsinin müddəti. 2-ci növbə (iş günü)	1 110	4il 5ay
12	20 milyon məlumatın daxil edilməsinin müddəti. 3-cü növbə (iş günü)	740	3il

2.4. Hər hansı alternative yol üçün uzun müddətin olması tələb olunduğundan bu vəzifənin öhdəsindən gəlmək üçün prioritetlərin istifadə olunmasını tövsiyə edirəm. (Məlumatın daxil edilməsi üçün üçüncü tərəflə müqavilə bağlanarsa, Ədliyyə Nazirliyi prioritetləri müəyyən etmək məcburiyyətində olacaqdır). Bu prioritetlər vətəndaş aktının növünə, tarixinə və (və ya) şəhər/rayona görə müəyyən edilə bilər.

2.5. Başlanğıc üçün 2003-cü ildən geriyə doğru (2003, 2002, 2001...) doğum şəhadətnamələri üzərində işləməyi tövsiyə edirəm.

Üçüncü mərhələ: DİN Məlumat Bazasından Dövlət Reqistri Bazasına PIN Kodunun ötürülməsi

Hər iki məlumat bazası Dövlət Reqistrində yerləşdirildikdən sonra onları müqayisə etmək, pin kodu ötürmək, DİN MB-dan DR MB-a nömrələrin verilməsi və bütün azərbaycanlıların müvafiq vətəndaş aktlarını əhatə edən bir məlumat bazasını yaratmaq mümkün olacaqdır.

DR məlumat bazasının tamamlanması müxtəlif mərhələlərdə icra ediləcəkdir:

Yen sistemə başladıqdan sonra pin kod DR tərəfindən verildiyinə görə məlumat bütövlükdə məlumat bazasına veriləcəkdir:

1. Kitabdan elektron formata köçürülən vətəndaş aktlarında pin kodu olmasa da bu məlumatlar şəxslərin hüquqi və rəsmi həyatını əks etdirəcəkdir. Bu məlumat bazası dinamik surətdə inkişaf etdiriləcək və sistemə görə ayrılmış resurslardan asılı olaraq bir neçə ilə tamamlanacaqdır. Pin kodu DR məlumat bazasına iki müxtəlif yolla ötürülə bilər:

1.1. DR məlumat bazası tamamlandıqdan və bütün məlumatlar eyni məlumat bazasına daxil edildikdən sonra tam və inteqrasiya şəklində ötürülmə.

1.2. aylıq əsasda və ya hər hansı parametr altında proqram şəklində davamlı ötürülmə.

Mən DR Məlumat Bazasının hər ay və məlumatın daxil edilməsi ilə paralel olaraq yeniləşdirilməsindən ibarət olan ikinci alternativini tövsiyə edirəm.

Pin Kodunun Ötürülmə Metodikası

1.3. Pin kodunu ötürmək üçün iki məlumat bazasından istifadə ediləcəkdir: DİN MB və DR MB. Birinciyə pin kodu, forma nömrəsi və soyad, ad, atasının adı və doğum tarixi kimi əlavə məlumatlar daxildir. İkinciyə eyni şəxsin müxtəlif vətəndaş aktları (doğum, niğah, və s.) haqqında məlumatlar daxildir. Pin kodu və forma nömrəsi bu bazaya daxil deyil və məlumatı tutuşdurmaq və pin kodunu ötürməyin yeganə yolu olaraq məzmunun müqayisə olunmasını əldə rəhbər tutur. Hər iki məlumat bazasında eyni sahələr (ad, soyad, atasının adı, doğum tarixi) onların dəqiqliklə eyni yazılmasına təminat vermir. Bəzi fərqlər yaranacaq və bu da məzmunların müqayisə olunmasını uzun və yorucu, lakin zəruri tapşırıq edir. Məlumatın ötürülməsi aşağıdakı prinsip və prosesləri nəzərə alaraq həyata keçirilməlidir:

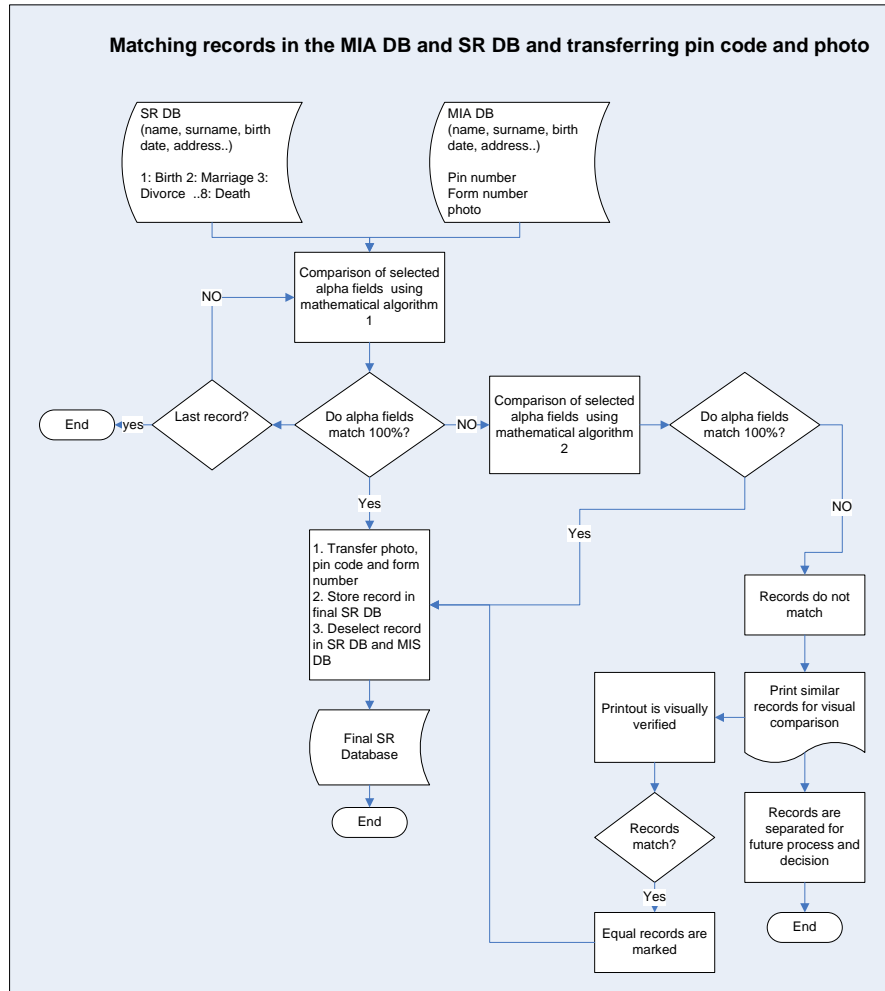
1.3.1. DR Məlumat Bazasından daxil olan məlumatlar hüquqi və rəsmi məlumatları əks etdirir və son olaraq DR Məlumat Bazasında saxlanılaraq DİN məlumat bazasından silinəcəkdir.

1.3.2. Pin kodu və forma nömrəsinin ötürülməsi yalnız tutuşdurulan sahələrin 100% eyni olduğu və ya əgər əyani yoxlama şəxs haqqında məlumatları eyni şəxsə aid olmasını sübuta yetirildiyi halda baş verəcəkdir.

1.3.3. Pin kodu və forma nömrəsi ötürülən kimi DİN məlumat bazası silinəcək və Dövlət Reqistrinin bazası tamamlanacaq və yalnız bir məlumat mənbəyi son məlumat bazasında saxlanılacaqdır.

1.3.4. Dövlət Reqistrindəki məlumatlar şəklin, məlumat növü kimi (1 – doğum, 2- nigah, və s.) nəzarət sahələrini, məlumatı daxil etmək üçün operatorun kodu, maşın, daxil etmənin tarixi və vaxtı və dəyişmə kodunun əlavə edilməsi ilə kağız məlumatlarda olduğu kimi eyni struktura malik olacaqdır. Bu məlumat daimi olaraq dövlət reqistrinin bazasında saxlanılacaqdır.

1.3.5. DR Məlumat bazası tamamlandıqdan sonra digər maraqlı tərəflərin bu məlumatlardan qismən (və ya heç bir) şəkildə istifadə edilməsinin müəyyən forması müəyyən edilməlidir. Təvsiyə edilmiş alternativ istifadəçilərə bütün müvafiq şəxsiyyət vəsiqəsi məlumatlarının əhatə edildiyi və hər zaman yeniləşdirildiyi DİN məlumat bazasından istifadə etmək imkanı verəcəkdir. Mərkəzi Seçki Komissiyası, Sosial Təhlükəsizlik və Vergilər Nazirlikləri kimi yerli orqanlar bu üsulla Azərbaycan vətəndaşlarının hüquqi və rəsmi vəsiqələri haqqında məlumatlarla dərhal təmin ediləcəklər.

VII İcra mərhələləri

Layihəni həyata keçirməzdən əvvəl bəzi planlaşdırma işlərini əvvəlcədən yerinə yetirmək lazımdır. Bu məqsədlə makro fəaliyyət layihəsi hazırlanmışdır. Bütçə təsdiq edildikdən sonra layihəyə nəzarət etmək üçün daha təfəssilatlı və konkret Qrant qrafiki tərtib edilməlidir. **Hardware, software, rabitə** və program inkişafının texniki spesifikasiyasına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Azərbaycanda Dövlət Reqistri layihəsi – Makro fəaliyyət mərhələsi 1: Yeni Dövlət Reqistri							
#	Təsviri	Müddəti (gün)	Başlanma tarixi	Başa çatma tarixi	Cavabdeh	Qeydlər	Predecessors
1	Ehtiyacların Qiymətləndirilməsi	50	11-iyul-05	30-Avq-05	Enrike Saltos		
2	Nazirlər Kabineti tərəfindən bütçənin təsdiq edilməsi	30	1-sen-05	30-sen-05	Ədl. Naz. – Nazirlər Kabineti		1
3	ATƏT/ UNDP tərəfindən beynəlxalq yardımın təsdiq edilməsi	15	1-okt-05	15-okt-05	Ədl.Naz/ATƏT /UNDP		2
4	Hardware, software və rabitə üzrə ilkin tenderlərin hazırlanması, dərci və əsaslandırılması	90	16-okt-05	15-dek-05	Ədl. Naz. Beynəlxalq yardımla	Tender üçün texniki spesifikasiyanı hazırlamaq üçün Ədliyyə Nazirliyi beynəlxalq və yerli şəxslərdən ibarət texniki qrup yaradacaqdır.	3
5	İT şöbəsi üçün texniki heyətin işə götürülməsi	30	16-dek-05	15-yan-06	Ədliyyə Nazirliyi 2 il müddətinə məvacib verilməsi üçün UNDP yardımı ilə birlikdə	Bir məlumat bazası administratoru, 2 programçı və 2 təmir programçısı reklam və texniki testlər vasitəsilə Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən işə götürülməlidir.	3
6	Dövlət Reqistri üçün müvəqqəti yerin təşkili	90	16-okt-05	15-dek-05	Ədliyyə Nazirliyi	Dövlət reqistri üçün müəyyən bina hazır olanadək müvəqqəti yer tapılmalıdır	3
7	Yeni DR sistemi üçün hardware, software, rabitənin qurulması	30	1-fev-06	28-fev-06	Təminatçılar/ Ədliyyə Nazirliyi		4
8	Təlim (Orakl MB, operativ software, yeni DR-nin prosedurları)	60	16-yan-06	15-mart-06	Təminatçılar/ Ədliyyə Nazirliyi		4, 5
9	DR proqramlaşdırılması üçün bütün mərhələ və testlər üçün texniki spesifikasiyaların hazırlanması. Texniki və fəaliyyət təlimatların yazılması	120	16-mart-06	16-iyul-06	Ədliyyə Nazirliyi beynəlxalq ekspertin yardımı ilə	Daxili və ya üçüncü tərəfin proqram inkişafı üçün Ədliyyə Nazirliyi texniki spesifikasiyalar hazırlamalıdır.	4, 5
10	Yeni DR sistemi üçün proqramlaşdırma/ test	90	1-may-06	30-avq-06	Ədliyyə Nazirliyi	Bu növ proqramlaşdırma Bakı, onlayn və yeni quruluş vasitəsilə rayonlardan yeni vətəndaş aktlarının DR bazasında qəbul və saxlanma üçün istifadə olunacaqdır.	9
11	Regional operatorların təlimi	15	1-sen-06	15-sen-06	Ədliyyə Nazirliyi		10
12	Yeni DR sisteminin icrası	15	16-sen-06	30-sen-06	Ədliyyə Nazirliyi		5, 6, 7, 8, 9, 10,

							11
13	Son						

Qeyd: 1 və 9-cu fəaliyyətlər bütün layihə üçün eynidir və MS Layihəsində [srproject Azerbaijan.mpp](#) fayl-da müvafiq şəkildə əlaqələndirilmişdir.

Azərbaycanda Dövlət Reqistri layihəsi – Makro fəaliyyət mərhələsi 2 Məlumatın köçürülməsi							
#	Təsvir	Müddəti (günlər)	Başlanma tarixi	Son tarix	Cavabdeh	Qeydlər	Predecessors
1	Ehtiyacların qiymətləndirilməsi	50	11-iyul-05	30-avq-05	Enrike Saltos		
2	Nazirlər Kabineti tərəfindən büdcənin təsdiq edilməsi	30	1-sen-05	30-sen-05	Ədl. Naz. – Nazirlər Kabineti		1
3	ATƏT/ UNDP tərəfindən beynəlxalq yardımın təsdiq edilməsi	15	1-okt-05	15-okt-05	Ədl.Naz/ATƏT /UNDP		2
4	Hardware, software və rabitə üzrə ilkin tenderlərin hazırlanması, dərci və əsaslandırılması.	90	16-okt-05	15-dek-05	Ədl. Naz. Beynəlxalq yardımla	Tender üçün texniki spesifikasiyanı hazırlamaq üçün Ədliyyə Nazirliyi beynəlxalq və yerli şəxslərdən ibarət texniki qrup yaradacaqdır.	3
5	İT şöbəsi üçün texniki heyətin işə götürülməsi	30	16-dek-05	15-yan-06	Ədliyyə Nazirliyi 2 il müddətinə məvacib verilməsi üçün UNDP yardımı ilə birlikdə	Bir məlumat bazası administratoru, 2 programçı və 2 təmir programçısı reklam və texniki testlər vasitəsilə Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən işə götürülməlidir.	3
6	Dövlət Reqistri üçün müvəqqəti yerin təşkili	90	16-okt-05	15-dek-05	Ədliyyə Nazirliyi	Dövlət reqistri üçün müəyyən bina hazır olanadək müvəqqəti yer tapılmalıdır	3
7	Yeni DR sistemi üçün hardware, software, rabitənin qurulması	30	1-fev-06	28-fev-06	Təminatçılar/ Ədliyyə Nazirliyi		4
8	Təlim (Orakl MB, operativ software, yeni DR-nin prosedurları)	60	16-yan-06	15-mart-06	Təminatçılar/ Ədliyyə Nazirliyi		4, 5
9	DR proqramlaşdırılması üçün bütün mərhələ və testlər üçün texniki spesifikasiyaların hazırlanması. Texniki və fəaliyyət təlimatların yazılması	120	16-mart-06	16-Jiyul-06	Ədl. Naz. Beynəlxalq ekspertin yardımı ilə	Daxili və ya üçüncü tərəfin proqram inkişafı üçün Ədliyyə Nazirliyi texniki spesifikasiyalar hazırlamalıdır.	4, 5

10	Məlumatın köçürülməsi üçün proqramlaşdırma/MB-nın test edilməsi	60	1-iyun-06	30-iyul-06	Ədliyyə Nazirliyi	Bu növ proqram 87 rayonu əhatə edən məlumatların sənədlərdən kompüterləşdirilmiş formata köçürülməsi üçün istifadə ediləcəkdir	9
11	Məlumatı daxil etmək üzrə 100 operator və rəhbərin işə götürülməsi və təlimi	15	1-avq-06	15-avq-06	Ədliyyə Nazirliyi		10
12	Sənədlərdən məlumatların MB-na ötürülməsi	15	16-avq-06	30-dek-07	Ədliyyə Nazirliyi	Məlumat köçürülməsinin müddəti ayrılmış resurs, onun həcmi və növbənin sayından asılı olacaqdır.	5, 6, 7, 8, 9, 10, 11
13	Son						

VIII BÜDCƏ

Azərbaycanda Əhalinin rəqistri Layihəsinin Bütçəsi – 1-ci səhifə

Maddə	Təsviri	Sayı	Qiymət (US\$)	Ümumi qiymət (US\$)	Qeydlər	Maliyyə illəri
1	İqtisadi məsrəflər*					
1.1	İnzibati binanın təmiri	1	\$ 500,000	\$ 500,000		2006
1.2	Təhlükəsizlik	1	\$ 150,000	\$ 150,000		2006
1.3	Elektrik təchizatı və UPS	1	\$ 100,000	\$ 100,000		2006
İqtisadi məsrəflərin cəmi:				\$ 750,000		

2.	Tenderin texniki spesifikasiyasının hazırlanması*			\$ 130,000	Üç aylıq ATƏT və ya UNDP tərəfindən təyin olunan beynəlxalq ekspert daxil edilməmişdir**	
Tender üçün texniki spesifikasiyaların hazırlanmasının tam həcmi:				\$ 130,000		2006

3.	Hardware və rabitə					
3.1.	Əsas server /proqram serveri – Əhalinin rəqistri	2	\$ 400,000	\$ 800,000		2007
3.2.	Saxlanma və müdafiə sistemləri – Əhalinin rəqistri və vətəndaş statusu aktlarının qeydiyyatı sistemi	2	\$ 150,000	\$ 300,000		2007
3.3.	Server - vətəndaş statusu aktlarının qeydiyyatı sistemi	1	\$ 100,000	\$ 100,000		2006
3.4.	Geniş sahəli şəbəkə - server və rabitə şəbəkəsi	1	\$ 500,000	\$ 500,000		2006
3.5.	İş yeri - Əhalinin rəqistri	24	\$ 1,500	\$ 36,000		2006
3.6.	PC kompüterləri – Əhalinin rəqistri (proqramlaşdırma)	8	\$ 1,800	\$ 14,400		2006
3.7.	Noutbuklar – saxlanma və təmir	4	\$ 2,500	\$ 10,000		2006
3.8.	İş yeri – Vətəndaş Statusu Aktlarının Qeydiyyatı orqanları (2 PC kompüterləri, printerlər və UPS daxil olmaqla)	95	\$ 2,500	\$ 237,500		2006
3.9.	PC kompüterləri / təlim otağı	25	\$ 1,500	\$ 37,500		2007
3.10.	əlavə təlim avadanlığı / təlim otağı	1	\$ 15,000	\$ 15,000		2007
3.11.	Yüksək sürətli skaner	4	\$ 30,000	\$ 120,000		2006
3.12.	Yüksək sürətli şəbəkə printerləri	2	\$ 10,000	\$ 20,000		2006
3.13.	Köhnə sənədlər üçün xüsusi fotoskaner	1	\$ 25,000	\$ 25,000		2006
3.14.	Arxiv sənədlər üçün xüsusi tikiş maşını	1	\$ 5,000	\$ 5,000		2006
Hardware və rabitəyə sərf olunan məsrəfin cəmi:				\$ 2,220,400		

Azərbaycanda Əhalinin registri Layihəsinin (VRL) Bütçəsi

Maddə	Təsvir	sayı	Ədəd qiyməti (US\$)	Ümumi qiymət (US\$)	Qeydlər	Maliyyə illəri
4.	Software					
4.1.	Operativ sistem			\$ 50,000		2006
4.2.	Orakl məlumat bazası			\$ 450,000		2006
4.3.	Proqram təminatı / yeni dövlət registri sistemi**			\$ 200,000	Bu rəqəm VRL-nin xarici və ya daxili (təvsiyə olunur) proqram təminatını əhatə edə bilər	2006
4.4.	Proqram təminatı/DİN məlumat bazasının tutuşdurulması və pin kodunun verilməsi**			\$ 200,000	Bu rəqəm VRL-nin xarici və ya daxili (təvsiyə olunur) proqram təminatını əhatə edə bilər	2006
4.5.	Proqram təminatı /ümumi proqramlar**			\$ 50,000		2006
4.6.	Proqram təminatı/ vətəndaş statusu aktlarının qeydiyyatı sistemi			\$ 100,000	Bu rəqəm VRL-nin xarici və ya daxili (təvsiyə olunur) proqram təminatını əhatə edə bilər	2006
4.7.	Saxlanma və təmir/ 1 il			\$ 100,000	Bu rəqəm daxili istifadəçi üçün saxlanma və təmiri əhatə edir.	2007
4.8.	Müxtəlif proqram paketləri (Project, Visio, və s.)			\$ 30,000		2006
Proqram üçün sərf olunan məsrəflərin cəmi:				\$ 1,180,000		

5.	Təlim					
5.1.	Orakl məlumat bazasının təlimi/ elementar, orta, yüksək səviyyə	6	\$ 25,000	\$ 150,000	VRL-nin IT şöbəsinin 6 üzvü üçün təlim	2006
5.2.	Operativ sistemin təlimi	6	\$ 5,000	\$ 30,000	VRL-nin IT şöbəsinin 6 üzvü üçün təlim	2006
Təlimlərin cəmi:				\$ 180,000		

6.	Arxiv					
6.1.	Arxivlər	3	\$ 80,000	\$ 240,000		2006
6.2.	İş yerləri	4	\$ 1,500	\$ 6,000		2006
6.3.	Tags	1	\$ 20,000	\$ 20,000		2006
Arxivləşdirmə məsrəflərinin cəmi:				\$ 266,000		

7.	Vətəndaş Statusu Aktları üçün məlumatın köçürülməsi					
7.1.	Kağız arxivlərindən məlumatın daxil edilməsi və proqram təminatı daxil olmaqla proqramın köçürülməsi üzrə ayrıca layihə			\$ 1,650,000		2006
Vətəndaş Statusu Aktları üçün məlumat köçürülməsi				\$ 1,650,000		

məsərəflərinin cəmi:			
ÜMUMİ BÜDCƏ:	\$ 6,376,400		

Qeydlər:

* Hesablamalar Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən verilmişdir.

** Proqram təminatının inkişafı üçün (layihənin müxtəlif mərhələlərində) texniki spesifikasiyaların hazırlanması üçün İnformasiya Texnologiyası Şöbəsinə dəstəkləmək üçün altı-səkkiz ay müddətinə beynəlxalq ekspertin işə götürülməsi bu büdcəyə daxil edilməmişdir.

*** İT heyətinin (məlumat bazası administratoru və 2 proqramçı) 3 üzvü üçün məvacib, əlavə olaraq rəhbər və müavin üçün iki il müddətinə kompensasiyanın ödənilməsi üçün donorlara müraciət ediləcəkdir.

IX Yeni bina və təhlükəsizlik

- a. Dövlət Reqistri administrasiyanın istifadə etməsi üçün köhnə binanın təmir etməkdədir. Eyni zamanda, digər binalar müvəqqəti olaraq kirayə edilməlidir. Yeni bina hazır olanadək işə tez bir zamanda başlamaq üçün başqa yerlər axtarılmalıdır.
- b. Yeni binanın planlaşdırılması Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən peşəkar səviyyədə aparılmışdır və şərtlərə və yeni binanın yerinə uyğun gələn baza mərkəzinin spesifikasiyasının ardınca standartı tamamlamalıdır.:

Komptür mərkəzinin fiziki sahələri

1. Əsas server, proqram serveri və bununla bağlı avadanlıq olan *komputer otağı* yaradılacaqdır. Fiziki cəhətdən bu otaq arzu olunan halda ikinci mərtəbədə yerləşərək digər sahələrdən təcrid edilməlidir.
 2. *Ehtiyat server otağı*. İcra ediləcək təhlükəsizlik səviyyəsindən asılı olaraq eyni bina və ya digər binada yerləşməlidir.
 3. *Məlumatın daxil edilməsi otağı*. Bu otaqda məlumatı daxil etmə üzrə olan bütün kompüterlər yerləşdiriləcəkdir.
 4. *Onlayn UPS*: Ən azı 10 dəqiqə ehtiyat enerji təmin etmək gücündə olan “onlayn UPS” qurulmalıdır və enerji generatoru və computer şəbəkəsi ilə əlaqələndirilməlidir.
 5. *Keyfiyyətə nəzarət sahəsi* daxil olan və verilən məlumata nəzarət etmək məsuliyyəti daşıyacaqdır.
 6. *Sistem analizi və proqramlaşdırma otağı*. Bu otaq məlumat bazası administratoru və proqramçılar üçün istifadə ediləcəkdir.
 7. *Kağız və ofis ləvazimatları üçün otaq*. Bu otaq metal rəflərdə computer kağızının saxlanması üçün istifadə ediləcəkdir. Od və rütubətin qarşısını almaq üçün quru və təhlükəsiz mühitin yaradılması xüsusi növ kağızın istifadə edilməsini tələb edəcəkdir.
 8. *İclas otağı*. Texniki qrupun görüşləri üçün.
 9. Şəxsiyyəti müəyyən edən sənədlərin yoxlanması, silahlara nəzarət və gələn qonaqların siyahısını tərtib etmək üçün computer mərkəzinin girişində *təhlükəsizlik köşkünün* yaradılması.
- ii. Kompüter mərkəzinin texniki komponentləri.
1. *Enerji və elektrik təchizatı komponenti*. Stabilləşdirilmiş enerji təminatı mərkəzin ən vacib elementidir. Bu enerji UPS və əsas serverlə əlaqələndirilmiş generatordan ibarətdir və ən azı server və şəbəkədə kompüterlərin işləməsini təmin etmək gücünə malik olmalıdır. Enerji və generatorun iki mənbəyindən birinə qoşulmuş transformator bu sub sistemin əsas tərkib hissəsini təşkil edir.
 2. *Təhlükəsizlik komponenti*. Təhlükəsizlik sistemində iki sub hissə vardır: fiziki təhlükəsizlik və məntiqi təhlükəsizlik.

Birincisi şəxslər, avadanlıq və otaqlara aid olduğu halda ikincisi məlumatla əlaqədardır.

a. Fiziki təhlükəsizlik.

- i. *Signal (arzu olunandır)*. Əl üsulu ilə aktivləşdirilmiş signal computer mərkəzində bütün otaqlara qoşulmalıdır.
- ii. *Yanğın söndürən cihazlar (məcburidi)*. Kompüter otağı və məlumatın daxil edilməsi otağı üçün halon 2 növlü elektrik yanğın söndürən cihaz. Otaqlar üçün quru poroşok və ya kağız növlü digər yanğın söndürən cihazlar.
- iii. *Detektorlar*. Həcminə əsasən computer otağında signal sisteminə qoşulmuş detektorlar.
- iv. *Təhlükəsizlik qapıları*. Giriş qapısı, computer otağı və çıxış qapısında təhlükəsizlik qapıları.
- v. *Kabel xətləri*. Bütün elektrik və şəbəkə xətləri döşəmə və ya divarlardan telin çəkilməsi ilə deyil, borulardan istifadə edilərək çəkilməlidir. İstisna hal döşəmənin səhv vurulması ola bilər, lakin bu halda belə xətlər borulardan istifadə edilərək çəkilməlidir.
- vi. *Nəzarət siyahıları*. Binaya daxil olan və binanı tərk edən şəxslər haqqında daimi nəzarət siyahılarının tutulması.
- vii. *Formalar və inventara nəzarət*. Bütün formalar, kağız, ofis ləvazimatları və komputer ehtiyat hissələrinə diqqətlə nəzarət edilməlidir.
- viii. Kompüter mərkəzinin konkret məqsədi və məlumatların həssaslığı və dəyərinə görə digər növ təhlükəsizlik tədbirləri.
- ix. *False floor*. A false floor, anti-static and anti-flammable should be installed information and equipment. Not absolutely necessary, but desirable under conditions of potential danger.
- x. Oda davamlı divarlar (arzu olunandır, zəruri deyil)

X. Gələcək: Barmaq izlərinin avtomatlaşdırılmış identifikasiya sistemləri (BİAİS)

BİAİS vətəndaş və cinayətin müəyyən edilməsi üçün ən etibarlı və sınaqdan keçmiş texnologiya sayılır. BİAİS-in əsas prinsipləri sabitlik və fərdilikdir.

Daimilik: Barmaq izlərinin ucları embrional inkişafın üçüncü-dördüncü ayında formalaşır. Bu ucluqlar kənarlar, cütləşmə, nöqtələr və müxtəlif

forma adları altında fərdi xüsusiyyətlərdən ibarətdir. Fərdi xüsusiyyətlərin ümumi əlaqəsi ölümdən sonra çürüməyə qədər olan həyat müddətində dəyişilmir. Formalaşdıqdan sonra, körpənin inkişaf etməkdə olan barmaq izlərinin çərçivəsi sanki şar üzərində qələmlə üz şəklinin çəkilməsinə və şarı havasını boşaltmaqla eyni üzün bütün istiqamətlərdə bərabər şəkildə genişlənməsinə bənzəyir.

Fərdilik: Son 140 il ərzində bütün dünyada barmaq izləri daimi müqayisə olunsa da istənilən iki şəxsin (oxşar əkizlər daxil olmaqla) dərisi üzərində eyni münasibətləri olan eyni fərdi xüsusiyyətləri göstərəcək iki eyni dəri aşkar edilməmişdir. Bu o deməkdir ki, ümumiyyətlə barmaqlar, ovuc və ya ayaqların dabanın qəpiklə (çox vaxt pozanla) örtülən hissələrində belə kifayət dərəcədə fərdi xüsusiyyətlərə malikdir ki, bu da insanların tamamilə fərqli olmasını müəyyən etməyə imkan verir. Meymunların barmaq izlərini müqayisə edən son tədqiqatlar göstərmişdir ki, onlar əkiz insanlar kimi tamamilə müxtəlif barmaq izlərinə malikdirlər. Həkimlər əkizlərin eyni barmaq izlərinə malik olduqlarını söyləyərkən onlar barmaq izi nümunəsi adlanan ümumi ucluqların sinif xüsusiyyətini nəzərdə tuturlar. Müasir kompüterləşdirilmiş sistemlərdən əvvəl, barmaq izlərinin təsnifatı əl ilə məlumatların qovluqlarda saxlanması və geniş ambarlarda onların axtarılmasını mümkün etmək üçün əsas idi.

Minutia

Kompüter sistemlərində barmaq izləri təhlil edilir və Minutia adlanan 10 rəqəmdən ibarət kod mürəkkəb riyazi alqoritmlər yolu ilə yaradılır və məlumat bazasında saxlanılır. Bu kod barmaq izlərinin müqayisə edilməsi üçün istifadə edilir və təkrar hallar baş verərsə sistemin operatoru fotolar və məlumatın qalan hissəsini yoxlayır.

Barmaq izlərinin götürülməsi

Vətəndaş BİAİS-də yalnız iki barmaqdan istifadə edilir və barmaq izləri düzgün proqram təminatından istifadə etməklə xüsusi yastıqlarla götürülməlidir. Bu halda eyni zamanda multi biometriyadan istifadə edilərsə foto və ya üzün tanınması kodlarından istifadə edilməlidir.

BİAİS əsaslı şəxsiyyət vəsiqələri

Şəxsiyyət vəsiqələri müxtəlif formada olsalar da ən azı aşağıdakı fiziki təhlükəsizlik vasitələri daxil olmaqla adətən plastik və ya Teslin-dən hazırlanır:

- Mikro print
- Holoqramlar
- Qiymətli kağız
- Açıq mürəkkəb
- Mikro dövrlər
- Ruh imici
- Ultra bənövşəyi mürəkkəb
- İki ölçülü ştrix kodu
- Üst-üstə düşən imiclər
- Maqnit zolaq
- Bölünmüş mənbə
- Təhlükəsizlik göstəricisi
- Biometrika

- Əvvəlcədən çap edilmiş əsas materiallar
- Müəssisə tərəfindən əvvəlcədən nömrələnmiş forma
- Dəyişdirilmiş fontlar
- Təhlükəsizlik qatları

Şəxsiyyət vəsiqəsinin ölçüsü belə standartlaşdırılmışdır:

Ölçü: ISO 7810, kredit kartı standartında, 8.5cm x 5.5cm.

Kağız: Qiymətli kağız, 90-120 qr. 8 vəsiqə bir səhifəlik vərəqdə.

Milli BİAİS-in alınma prinsipləri

Yekun

Aşağıdakı prinsiplər İnterpol BİAİS Ekspert Qrupunun üzv nümayəndələrinin təcrübəsindən irəli gələrək milli BİAİS sistemlərinin icrası üçün alışı prinsiplərini əks etdirir.

(1) Sistem üçün əməliyyat tələblərini müəyyən etmək/yaratmaq.

(2) Aşağıdakı keyfiyyətləri özündə ehtiva edən proqramın idarə olunma heyətini yaratmaq:

- Tələb olunan ixtisaslara görə İT mütəxəssisləri (məsələn, tələblərin ödənilməs, tele rabitə, proqramlaşdırma)
- Gizli barmaq izi ekspertləri
- Son istifadəçi və sistem operatorunun iştirakı.

(3) Məsrəflərin hesablanması əlavə verilmiş vaxt çərçivəsində inkişaf planları və müasir sistemlər haqqında məlumat təmin etmək üçün müxtəlif növ son istifadəçi və BİAİS istehlakçıları ilə əlaqələr qurmaq.

(4) Yeni sistemin mümkün nailiyyətlərini əks etdirən (məsrəf-gəlir təhlili) hesabat hazırlamaq:

- Fəaliyyət
- Məsrəf
- Cədvəl.

(5) Funksional təlimat hazırlamaq (texniki həll yollarını qeyd etməyin, belə ki, bu iş funksionallıq, tələbata cavab və stabilliklə əlaqədar çatışmazlıqlara nəzarət etmək üçün təchizatçıya həvalə edilməlidir). Müvafiq standartları müəyyən et və vurğulayın ki, həll yolları təchizatçının standart proqram təminatı kimi mümkün olan hissələrdə müəyyən ediləcəkdir.

(6) Qiymətləndirmə meyarlarının hazırlanması. Buraya prioritet formasında verilməyən aşağıdakı meyarlar daxildir:

- Güzəşt və endirimlər daxil olmaqla qiymətlər
- Əməliyyat baxımından etibarlılıq
- Asan istifadə edilmə qabiliyyəti

- Çatdırılma müddəti
- İstismar
- Fəaliyyət
- Düzgünlük
- Təhlükəsizlik
- Təlim
- Dəyişilə bilmə qabiliyyəti olan Sistem (expandability, scalability)
- Standartlaşdırma və şəbəkə imkanları
- Müqavilənin şərtləri (ümumi və konkret)
- Funksionallıq
- Enerji və ətraf mühit şərtləri
- Keçmiş fəaliyyət və istehlakçının texnologiyaya olan etimadı
- Layihənin idarə olunma istiqaməti
- Məlumatın konversiyası
- Sistemi idarə etmə xərcləri.

(7) Aşağıdakılardan ibarət olan "Tenderə dəvəti" hazırlamaq:

- Alış prosesinin təsviri
- Müqavilənin təltif olunma meyarları
- Alıcıların öhdəlik limiti
- Təklifin strukturu təlimatın məzmununa uyğun gəlməlidir.
- Sistem standartları
- Daxili və xarici sistemlərlə uyğun gəlmə
- İstismar
- Məlumatın konversiyası
- Çıxış məlumatlarının ilkin şərtləri
- Qəbul olunma testi
- Sub-müqavilə əsasında tərəflərin idarə olunması (bütün əlaqələr əsas təchizatçı vasitəsilə tənzimləndirilməlidir)
- Təlimat aşağıdakılardan ibarət olmalıdır:

Axtarış növləri, məlumat bazalarının tərkibi və ölçüləri, həcmi, iş yerində yardım funksiyaları, cavabın sürəti, informasiyanın statistik idarə olunması, iş yerində istehsal funksiyaları, istehlakçıların sahə təlimatları, sistemin təhlükəsizliyi, təlim, düzgünlük, məlumatın konversiyası, rabitə, istismar, müxtəlif şərtlər, qiymət təklifləri.

(8) Təklifin təlimatla uyğunluğunu təmin etmək üçün tenderin son vaxt müddətindən sonra təchizatçılarla görüş. Təklifin müvafiq hissələrinin istifadə edilən texnologiya və inkişafı təmsil etdiyini dəqiq öyrənmək mühümdür. Tender tərəflərdən hər hansı düzəliş və ya aydınlığı təmin etmək üçün son müddəti vurğulamaq vacibdir.

(9) Sahə səfərləri: müqayisə edilə bilən məlumat bazasının ölçüsü, quruluşu və gizli fəaliyyətə cəlb olunmuş ən azı iki istifadəçini seç və onlara baş çək. Yeni istifadəçiyə əlavə olaraq, sistemi bir neçə dəfə istifadə etmiş fəaliyyət sahəsinə baş çəkmək faydalı olacaq. Təchizatçının işçi heyətinin iştirak etməməsini tövsiyə edin.

(10) Çıxış informasiyası üçün plan hazırlamaq. Bu çətin bir prosesdir. Ehtiyatlılıq göstərmək və mümkün hallarda istiqamət almaq lazımdır. İstehlakçılar öz məhsullarını ən gözəl şəkildə təqdim etmək arzusunda olacaqlar. Sınaqdan keçmiş şəxslər bu sistemə bələd olmalıdırlar.

Alıcı bütün çıxış sınağının şahidi olmalıdır.

(11) Son məlumatları təchizatçı alıcının icazə verməsi şərti ilə alınmasını seçir. Mümkün olan yerlərdə son məlumatların əldə olunması alıcının tələblərini əks etdirməlidir.

(12) Son məlumat testinin icra olunması

- İcra və nəzarət üçün düzgün planın hazırlanması.
- Bütün təchizatçı razılaşmalarının qeyd olunması və imzalanması.
- Təchizatçı və operatorların peşəkarlığının qiymətləndirilməsi.

(13) Müqavilənin bağlanması (bəzi vacib məsələlər sadalanır)

- Sonrakı anlaşılmazlıqların qarşısını almaq üçün iştirakçılar arasında şərtlər və dilin uyğun şərh edilməsi (məsələn 10-çaplı vəsiqə, 10 çaplı məlumat).
- Təlimatın quruluşuna əsasən qiymət təklifi;
- Variantlar daxil edilmə üçün ümumi məsrəflərlə təsvir edilməli və buna görə qiymət qoyulmalıdır;
- Təlim müəyyən edilməli və ona qiymət verilməlidir;
- Təchizatçının instruktora təlim keçməsinə təklif etmək. təlimat və ekran menyunun tərcümə olunma zəruriliyini diqqətlə qiymətləndirmək və təhqiq etmək;
- Layihənin dönüş mərhələlərini müəyyən etmək və təminatçı və ya sub kontraktor tərəfindən yaradılan gündəlik yubanmalar üçün cərimələrin müəyyən edilməsi. Bu cərimələr toplanmalıdır. Təklif edilən mərhələlər bunlardır:

Fabrikin qəbul etmə testi, sistemin təmin edilməsi, istifadəçi sisteminin qəbulu, məlumat konversiyasının başlanğıcı, daimi konversiya statusu, konversiyanın sonu, əməliyyat başlanğıcı.

(14) Mükafat haqqında élan, onun vaxtı və təsiri haqqında istifadəçilərə məlumat vermək.

- İstifadəçilərlə əvvəlki ünsiyyət
- Realistik istifadəçi gözləntilərini təmin etmək
- Son istifadəçi biznesi proseslərinə təsir etmək
- Miras sistemlərdən yeni mühitə keçid.

(15) Qurulma və testləşdirmə

- Öz məlumatı ilə testləşdirməni daxil etməlidir
- 3 mərhələdə bütün funksionallığı sındaqdan keçirmək: fabrik, sahənin qəbul edilməsi və tam əməliyyat testi
- testlər toplanmış siyahıdan sonra istifadəçinin şərtlərinə əsasən icra edilir
- birgə sənəd kimi iş siyahısı/problem siyahısı birgə toplanır
- əməliyyatın davamlılığını təyin etmək üçün verilmiş vaxt çərçivəsində problemləri həll etmək.
- hətta təchizatçı səhvləri düzəltməyə məsuliyyətli olsa da ciddi çatışmazlıqların aşkar olunduğu təqdirdə avadanlığın qurulmasından imtina etməyi nəzərə almaq.

Təvsiyə:

Təklif etdiyi yüksək təhlükəsizlik səviyyəsi və terrorism əleyhinə mübarizənin aşkar üstünlüklərə görə Azərbaycan müəyyən müddətdə B A S sistemini qəbul etim k qərarına gəlməlidir. Hazırkı  xsiyy t vəsiqəsi əsas m sqs dl r  c n kifayət dərəcədə təhlükəsiz sayılsa da mənbədə təhlükəsizlik çatışmır. Dođum  had tnam l rini dövlət reqistri r smil rin  rüşvət verməklə saxtala dırmaq və ya almaq olar. B A S sistemində bu hal ba  verə bilməz, belə ki, barmaq izləri x susı növ olur və onları dəyişmək qeyri-mümkündür.

Yeni dövlət reqistri sistemi və  xsiyy t vəsiqəsi tam icra edildikdən sonra növbəti bir ne  bil ərzində B A S sisteminə keçmək vaxtı gələcəkdir. Bu sistemin hazırkı t may ld   n çox istifadə olunan və həmin vaxta qədər tam sınaqdan keçmiş multi-biometrik n v  istifadə edilməlidir.

Seçki Komissiyası tərəfindən qəbul edilir və seçkilərə ən azı 35 gün qalmış hazırlanmalıdır.

Maddə 46. Seçici (referendumda iştirak etmək hüququ olan vətəndaşların) siyahılarının tərtib edilməsi
46.1 Vahid seçicilər siyahısı Mərkəzi Seçki Komissiyası tərəfindən aparılır. Vahid seçici (referendumda iştirak etmək hüququ olan vətəndaşların) siyahısı (bundan sonra – seçici siyahısı) hər bir seçki məntəqəsi üzrə məntəqə seçki komissiyası tərəfindən Mərkəzi Seçki Komissiyasının müəyyənləşdirdiyi formada hər il mayın 30-dək təsdiq edilir və səsvermə gününə azı 35 gün qalmış dəqiqləşdirilir. Bu müddətdən sonra səsvermə gününədək (səsvermə günü daxil olmaqla) seçici siyahısına seçici yalnız məhkəmənin qərarı əsasında əlavə edilə bilər (bu halda məhkəmənin qərarı seçici siyahısına əlavə edilir). Səsvermə günü bu Məcəllənin 101-ci maddəsinə uyğun olaraq səsvermə vəsiqəsi ilə səs verən seçicilərin səsvermə vəsiqəsi seçicilər siyahısına əlavə edilir. Səsvermə günü seçici siyahılarına heç bir əlavə və dəyişiklik edilə bilməz. Seçici siyahıları mətbuatda dərc edilə bilməzlər.

Tövsiyələr

- 1.7. Hazırda DİN məlumat bazası aşağıdakı şərtlər altında 2005-ci il noyabr seçkiləri üçün etibarlı, tam və fotoya əsaslanan seçici siyahısının hazırlanması üçün zəruri olan bütün məlumatları özündə əks etdirir:
 - 1.7.1. Məlumat bazası MSK-ya prezident fərmanı vasitəsilə təmin edilsin.
 - 1.7.2. Məntəqələrdə seçici siyahılarının qəbulunun başa çatdırılma tarixi (Seçki Məcəlləsinin 46-cı maddəsinə əsasən 2005-ci il may) MSK-nın öz məlumat bazası əvəzinə DİN bazasından istifadə etməsinə imkan verərək dəyişdirilsin. Bu Milli Məclis tərəfindən seçki qanunda dəyişikliyin olmasını tələb edir ki, bud a vaxt baxımından mümkün olmaya da bilər.
- 1.8. Son seçkilər inzibati səhvlər, seçici vəsiqəsində təhlükəsizliyin olmaması və saxtakarlıq mümkünlüyü kimi uğursuzluqlara görə beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən tənqid edilmişdir. Bu faktorlar yeni dövlət reqistrinin icrası əsasında seçici qeydiyyatı və seçicinin müsbət müəyyən edilməsi üçün yeni şəxsiyyət vəsiqələrinin istifadə edilməsi vasitəsilə aradan qaldırıla bilər.
- 1.9. Hazırkı seçici qeydiyyatı zəruri olmayacaq və seçici və ya MSK-nın müdaxiləsinə ehtiyac olmadan yeni avtomatlaşdırılmış və daimi sistemlə əvəz olunacaqdır. Seçkilərə bir və ya iki ay qalmış Dövlət Reqistri şəxsiyyəti müəyyənləşdirən sahələri olan yeniləşdirilmiş məlumat bazasının nüsxəsini hazırlayacaq (ad, soyad, atasının adı, şəxsiyyət vəsiqəsinin nömrəsi, doğum tarixi, ünvan və foto) ekvivalent cədvəl vasitəsilə MSK fotoqrafik seçici siyahısını hazırlamaq və çap etmək üçün məlumat bazasını dairə və məntəqələrə böləcəkdir. Bu prosesi tənzimləndirmək üçün mən dövlət reqistrinə seçki dairələrinin kodlarının daxil edilməsini tövsiyə edirəm.
- 1.10. Seçki qanunu yeni sistemlə uyğunluq yaratmaq üçün dəyişdirilməli və yeni kompüterləşdirilmiş sistemin ehtiyaclarına cavab verməlidir. Bu dəyişikliklər 2005-ci il seçkiləri gurtaran kimi milli və beynəlxalq ekspertlərdən ibarət işçi qrupu tərəfindən edilməlidir. Həssas qanunların dəyişdirilməsi uzun və yorucu bir cəhddir və dəyişikliklərin Milli Məclis tərəfindən qəbul edilməsinə qədər xeyli vaxt aparacaqdır.